

Hodnotiaca správa

o podpore kultúr národnostných menšín
za rok 2014¹

Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny
2015

¹ Správa je spracovaná v súlade s čl. 3 písm. f) Štatútu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny.

Obsah

Úvod	3
Bulharská národnostná menšina	5
Česká národnostná menšina	9
Chorvátska národnostná menšina	11
Maďarská národnostná menšina	19
Moravská národnostná menšina	30
Nemecká národnostná menšina	34
Pol'ská národnostná menšina	38
Rómska národnostná menšina	42
Rusínska národnostná menšina	51
Ruská národnostná menšina	67
Srbská národnostná menšina	72
Ukrajinská národnostná menšina	77
Židovská národnostná menšina	81
Príloha č. 1	86
Príloha č. 2	87

Úvod

Cieľom *Hodnotiacej správy o podpore kultúr národnostných menšín za rok 2014* (ďalej len „hodnotiaca správa“) na základe článku 3 písm. f) Štatútu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny je zmonitorovať oblasť kultúry jednotlivých národnostných menšín za rok 2014.

Prípravou správ² za rok 2014 sa zaoberal Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny (ďalej len „VNMES“) na svojom XVI. zasadnutí dňa 19. februára 2015. V záujme zefektívnenia a posilnenia participatívneho procesu bolo na návrh predsedníčky VNMES prijaté uznesenie č. 63. Predmetným uznesením VNMES zobral na vedomie informáciu o návrhu štruktúry hodnotiacich správ za rok 2014 a odporučil predsedníčke VNMES zriadiť pracovnú skupinu na prípravu hodnotiacich správ za rok 2014 zloženú zo zástupcov a zástupkýň jednotlivých národnostných menšín – expertov a expertiek na danú problematiku a zástupcov štátnej správy – Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, Ministerstva kultúry SR, Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, Ministerstva spravodlivosti SR a Úradu vlády SR.

Zloženie dočasnej pracovnej skupiny pozostávalo z 13 zástupcov a zástupkýň národnostných menšín a 7 zástupcov a zástupkýň štátnej správy. Expertov a expertky za národnostné menšiny nominovali členovia a členky VNMES. Predsedníčka VNMES ich nominácie plne akceptovala. Dočasná pracovná skupina bola zriadená na obdobie od 6. apríla 2015 do 31. augusta 2015 a stretla sa tri krát, 16. apríla 2015, 5. júna 2015 a 30. júna 2015.

Na prvom zasadnutí členovia a členky dočasnej pracovnej skupiny schválili štruktúru správ a časový harmonogram ich vypracovania. Štruktúra správ bola totožná s minuloročnou štruktúrou, čo umožňuje sledovať medziročné posuny. Štruktúra správy je Prílohou č. 1 materiálu.

---

² Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť na základe článku 3 Štatútu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny písm. f), g) a h) každoročne vypracúva:

- hodnotiacu správu o podpore kultúr národnostných menšín;
- správu o stave národnostného školstva;
- správu o používaní jazykov národnostných menšín.

Zástupcovia a zástupkyne štátnej správy v dočasnej pracovnej skupine mali možnosť z odborného a vecného hľadiska hodnotiacu správu pripomienkovať. Mnohé z pripomienok boli expertmi a expertkami za národnostné menšiny zohľadnené, niektoré pripomienky autori pri spracovaní správ neakceptovali. Všetky vznesené pripomienky, prípadne stanoviská k nim sú uvedené ako Príloha č. 2 správ. Hodnotiaca správa odráža názory expertov a expertiek za národnostné menšiny.

Hodnotiaca správa mapuje kultúrne inštitúcie uchovávajúce a rozvíjajúce oblasť kultúry a definuje hlavné a najdôležitejšie kultúrne aktivity, podujatia a výstupy, ktoré v danom roku boli zrealizované a dosiahnuté. Nemenej dôležitou je informácia o finančnej a nefinančnej podpore jednotlivých inštitúcií pôsobiacich v danej oblasti. V úvode správ je zaradený krátky historicko-demografický profil, ktorý dokresľuje situáciu jednotlivých národnostných menšín. V závere sú definované najvýznamnejšie problémy a ich dôvody ako i priority na rok 2015. Texty autorov a autoriek prešli čiastočnou jazykovou a štylistickou korektúrou.

Bulharská národnostná menšina

Bulharskú národnostnú menšinu prezentujú nasledovné inštitúcie:

- Bulharský kultúrny inštitút, Jesenského 7, Bratislava,
- Súkromná bulharská základná škola a Súkromné bulharské gymnázium Christa Boteva, Záporožská 8, 851 01 Bratislava,
- Bulharský kultúrny zväz, Pražská 23, 811 04 Bratislava , Ičo: 42133050,
- Občianske združenie priateľov Bulharskej školy Christa Boteva v Bratislave, Záporožská 8, 851 01 Bratislava,
- Občianske združenie Klub bulharských intelektuálov Landauova 1, Bratislava,
- Občianske združenie Bulharov žijúcich na Slovensku "Ján Krstiteľ" Panská 9, Bratislava,
- Slovensko-bulharská spoločnosť pre spoluprácu a priateľstvo, Šustekova 29-31, Bratislava,
- Kultúrne združenie Bulharov v Banskobystrickom kraji Montana, Ičo:37818295, Karpatská 2/12, Banská Bystrica,
- Zväz bulharskej menšiny na Slovensku, Bratislava, Mlynarovičova 1, Bratislava,
- Slovensko-bulharská spoločnosť, Buková 13, Bratislava,
- Spolok Slovákov z Bulharska, Ičo: 30810396, Nám. hraničiarov 4/b, Bratislava,
- Kultúrny zväz Bulharov a ich priateľov na Slovensku "Christo Botev", Panská 9, Bratislava-Staré Mesto,
- Bulharský klub Košice, n. o, Ičo: 35582154 Krivá 18, Košice.

Bulharský kultúrny inštitút v Bratislave organizuje výstavy významných bulharských výtvarníkov, ako aj slovenských, prezentácie kníh, literárne večery a čítania, stretnutia s umelcami, spisovateľmi a básnikmi, kurzy bulharského jazyka, konferencie, sprostredkováva kontakty medzi bulharskými a slovenskými a inými inštitúciami, organizáciami, spolkami, ľuďmi a i., premieta filmy, disponuje s knižnicou so vzácnymi bulharskými a slovenskými knihami a i.

Štatút a činnosť Bulharského kultúrneho inštitútu v Bratislave sú určené platnou Dohodou medzi vládou Československej socialistickej republiky a vládou Bulharskej ľudovej republiky o kultúrnych a informačných strediskách, ktorá bola podpísaná 10. apríla 1978 a obnovená 3. júla 1981.

Medzi najvýznamnejšie organizácie bulharskej národnostne menšiny na Slovensku patrí **Bulharský kultúrny zväz**, ktorý je dobrovoľným nepolitickým občianskym združením zoskupujúcim obyvateľov bulharskej národnosti a všetkých individuálnych a kolektívnych priaznivcov bulharskej menšiny a jej kultúry. Jeho poslaním je udržiavanie a rozvíjanie kultúry bulharského etnika na Slovensku, zachovávať národné povedomie, ochrany a rozvoja identity a kultúrnych hodnôt, tradície a zvyklosti bulharského národa.

Bulharský kultúrny inštitút a Bulharský kultúrny zväz dlhoročne spolupracujú s ostatnými inštitúciami pri organizovaní výstav a koncertov bulharských umelcov na Slovensku. Cieľom tejto spolupráce je podieľať sa na vytváraní inštitucionálnych, materiálnych, finančných a personálnych podmienok pre rozvoj kultúry na Slovensku, pestovať kladný občiansky vzťah k Slovenskej republike a rozvíjať vzájomné vzťahy medzi príslušníkmi národnostných menšín a väčšinového obyvateľstva tejto krajiny.

Občianske združenie priateľov Bulharskej školy Christa Boteva v Bratislave je zriaďovateľom Súkromnej materskej školy Christa Boteva, Záporožská 8 v Bratislave, ktorú navštevuje 50 detí bulharskej, slovenskej a inej národnosti.

Súkromnú bulharskú základnú školu a Súkromné bulharské gymnázium Christa Boteva, Záporožská 8 v Bratislave, ktorej zriaďovateľom je Ministerstvo školstva a vedy Bulharskej republiky v Sofii navštevuje približne 100 žiakov a študentov bulharskej, slovenskej a inej národnosti. Zaradená je do siete súkromných škôl na Slovensku.

Bulharský klub Košice je organizácia našej menšiny, ktorá dlhoročne udržuje a rozvíja kultúrne tradície Bulharov na Východnom Slovensku.

Spolok Slovákov z Bulharska je dobrovoľným združením Slovákov reemigrovaných hlavne po II. svetovej vojne do bývalej Československej republiky, ako aj ďalších občanov Slovenskej a Českej republiky, stotožňujúcich sa s cieľmi Spolku Slovákov z Bulharska. Hlavným cieľom spolku je viesť členov k prehĺbovaniu slovanského národného povedomia.

Bulharský kultúrny inštitút, Súkromná bulharská základná škola a Súkromné bulharské gymnázium Christa Boteva, Občianske združenie priateľov Bulharskej školy Christa Boteva v Bratislave a Bulharský kultúrny zväz s podporou Veľvyslanectva Bulharskej republiky na Slovensku úzko spolupracujú pri realizácii rôznych kultúrnych podujatí a projektov.

V roku 2014 hore uvedené inštitúcie spolupracovali na zorganizovaní dvoch tvorivých dielní zameraných na výrobu *marteničiek* a maľovanie veľkonočných vajec s ukážkami tradičných bulharských remesiel a prác našich detí. Na týchto multikultúrnych projektoch realizovaných Bulharským kultúrnym zväzom s finančnou podporou Úradu vlády Slovenskej republiky – Kultúra národnostných menšín 2014 sa zúčastnili deti Bulharskej školy, žiaci Základnej školy Nobelovo námestie a žiaci Základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským na Dunajskej ulici v Bratislave.

V rámci projektov **Dní bulharskej kultúry a písomnosti** boli realizované tieto podujatia:

- tradičné oslavy sviatkov sv. Cyrila a Metoda na Devíne,
- kladenie vencov pri pomníku bulharských partizánov na Vajanskom nábreží,
- zájazdy do Hronského Beňadika a Mikulčiciach a kladenie vencov pri pomníku sv. Cyrila a Metoda.

Ďalšie projekty zorganizované Bulharským kultúrnym zväzom sú:

- Tradičný večer bulharskej kultúry a folklóru,
- štvrťročné vydávanie časopisu Sanarodnik (Krajan).

Do kultúrneho života Bulharov v Bratislave sa v minulom roku zapojilo aj Občianske združenie Klub bulharských intelektuálov, ktoré zorganizovalo tematické stretnutia s umelcami bulharského kultúrneho života a kulinárne podujatia.

V kalendárnom roku 2014 Bulharský klub Košice zorganizoval tieto podujatia:

- Tradičný bulharský ples „VEČERINKY“,
- Dni bulharskej kultúry Košice 2014,
- Trifon Zarezan a Baba Marta,
- Deň písomnosti a kultúry,
- Gurmánske párty,
- Stretnutie mladých rodín,
- Stretnutie zmiešaných manželstiev,
- Výstava bulharských ľudových remesiel,
- Výstava k 1000 výročiu smrti cára Samuila,
- Polievkový festival Košice 2014,

- Večer národnostných menšín Košice 2014,
- Tanečný dom bulharských ľudových tancov,
- Bulharská Koleda a Djado Nikola 2014.

Hlavný zdroj finančnej podpory pre kultúru bulharskej národnostnej menšiny je štátna podpora Úradu vlády Slovenskej republiky.

Nefinančné zdroje sú knihy, albumy, plagáty, CD nosiče a iné propagačné materiály, mapy, ktoré sú dodávané Bulharským kultúrnym inštitútom a Veľvyslanectvom Bulharskej republiky a Agentúrou pre zahraničných Bulharov v Sofii, členské a sponzorské príspevky.

Česká národnostná menšina

Popri povedomí etnickej príslušnosti k českému národu, resp. vedomí o českom pôvode predkov je jazyk atribútom etnicity Čechov na Slovensku. V rodinách, kde sú českého pôvodu obaja rodičia, sa udržiava aktívna znalosť českého jazyka, bežný je bilingvizmus. Príslušníci českej národnostnej menšiny používajú český jazyk nielen pri komunikácii v rámci rodiny, ale na úrovni štátneho slovenského jazyka aj v pracovnom, úradnom a spoločenskom styku.

Geografická, kultúrna i jazyková blízkosť českého a slovenského jazyka i historické súvislosti (hlavne existencia spoločného štátu v rokoch 1918 – 1939 a 1945 – 1992) sú dôvodom toho, že český jazyk je na území Slovenska majoritou vnímaný ako zrozumiteľný.

Záujemcovia z radov českého etnika, ale i majority majú dostatok možností kontaktu s českým jazykom – či už vo vysielaní českých televíznych staníc, prostredníctvom na Slovensku bežne dostupnej periodickej tlače, odbornej literatúry i beletrie a účinkovania českých divadelných umelcov.

Aktivitám českej komunity na Slovensku sa venujú:

Dve printové periodiká:

- dvojmesačník *Stříbrný vítr* (vydávaný Českým spolkom v Košiciach) a *INFO-zpravodaj* (vydávaný 2 – 4 krát ročne podľa finančných možností Českým spolkom v Martine). Interné tlačoviny slúžiace hlavne pre informovanosť vlastnej členskej základne vydávajú aj České spolky v Bratislave a Trnavskom regióne.

- Český spolok vo Zvolene a Slovensko – český klub v Košiciach realizuje tlačené výstupy orientované na priblíženie historických udalostí a pôsobenie českých osobností v regióne ich pôsobenia.

České krajanské združenia prevádzkujú štyri internetové stránky:

- Český spolok Bratislava – www.cesi.sk,
- Český spolok v Košiciach – www.cske.sk,
- Český spolok Liptov – <http://emenes.wz/cslh/index.htm>,
- Slovensko – český klub v Košiciach - www.slovenskoceskyklub.sk.

Na území Slovenska je národnostné vysielanie v českom jazyku zabezpečené v rámci RTVS pričom obe redakcie – rozhlasová stanica Patria i televízny Národnostný magazín sídli v Košiciach.

V roku 2014 uviedla *rozhlasová stanica Patria* spolu 15 premiér (každá v trvaní 60 minút) a 15 repríz (taktiež každá v trvaní 60 minút), čo spolu predstavuje 1 800 minút, teda 30 hodín. V sledovanom období bola periodicita uvádzania relácií 4 týždne, v roku 2015 budú nové relácie uvádzané raz za 14 dní.

RTVS v rámci národnostného vysielania pripravila 6 premiér národnostných magazínov venovaných českej národnostnej menšine, každý v trvaní 26 minút (spolu 156 minút). V rámci národnostných správ boli správy 10 krát moderované v českom jazyku a okrem čítaných správ v českom jazyku (teda krátkych správ obsahujúcich informácie o podujatiach Čechov žijúcich na Slovensku) bolo odvysielaných 26 správ v českom jazyku (teda obrazových správ s komentárom).

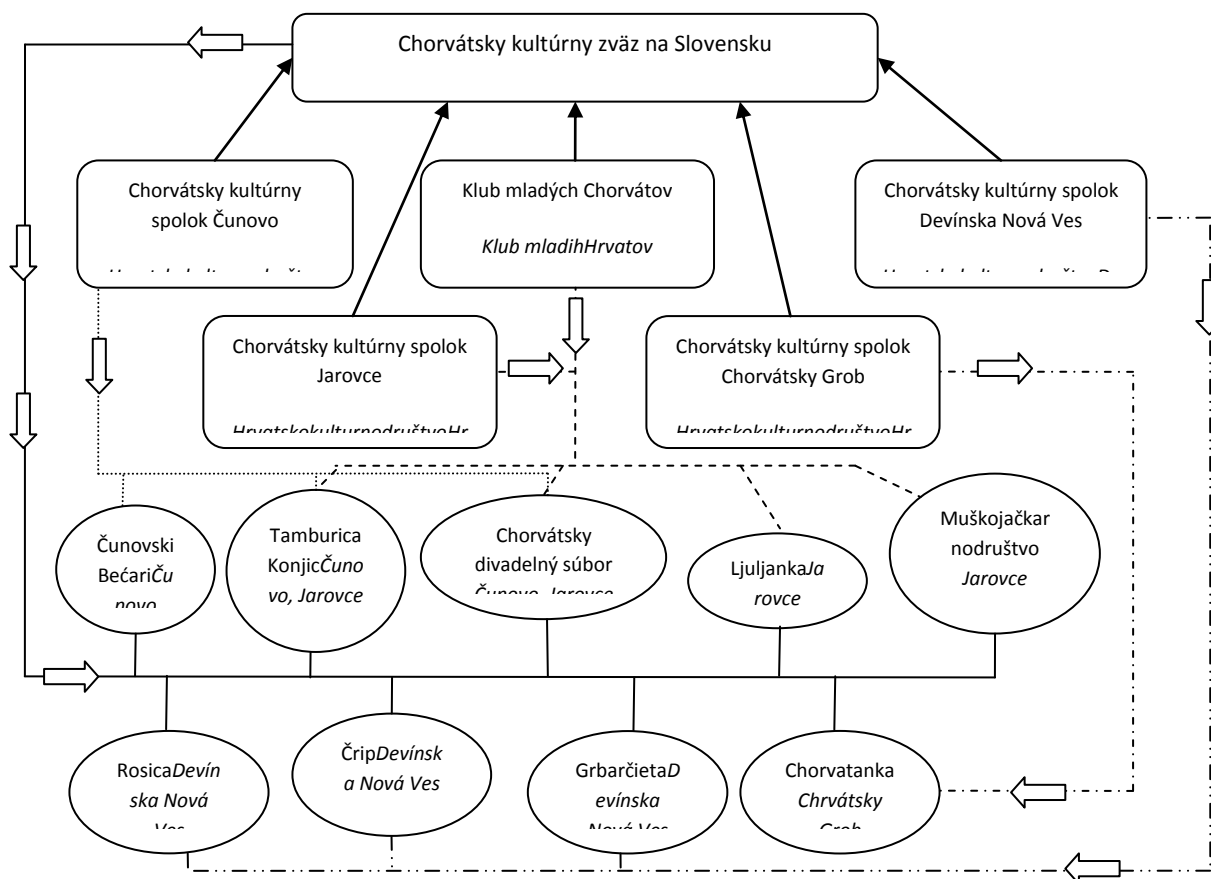
Všetky materiály uvedené v rozhlase i televízii boli venované životu českej a moravskej národnostnej menšiny, histórii, súčasnosti, aktualitám, významným podujatiam a profilom osobností z českého prostredia.

Chorvátska národnostná menšina

V oblasti rozpočtových a príspevkových organizácií pôsobí v rámci Chorvátskej národnostnej menšiny Múzeum kultúry Chorvátov na Slovensku – Slovenské národné múzeum, ktoré je samostatnou organizačnou zložkou Slovenského národného múzea so sídlom v Bratislave – Devínskej Novej Vsi.

V oblasti kultúry pôsobí občianske združenie zastrešujúce všetky miestne chorvátske kultúrne spolky v obciach od roku 1990, a to Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku – *Hrvatski kulturni savez u Slovačkoj*, o.z., ktorý združuje Chorvátsky kultúrny spolok Čunovo – *Hrvatsko kulturno društvo Čunovo*, Chorvátsky kultúrny spolok Devínska Nová Ves – *Hrvatsko kulturno društvo Devinsko Novo Selo*, Chorvátsky kultúrny spolok Chorvátsky Grob – *Hrvatsko kulturno društvo Hrvatski Grob*, Chorvátsky kultúrny spolok Jarovce – *Hrvatsko kulturno društvo Hrvatski Jandrof* a Klub mladých Chorvátov – *Klub mladih Hrvatov*.

Organizačná štruktúra organizácií zaoberajúcich sa kultúrou Chorvátov na Slovensku je nasledovná (pozri graf 1.):

Chorvátsky kultúrny spolok Čunovo, Klub mladých Chorvátov, Chorvátsky kultúrny spolok Devínska Nová Ves, Chorvátsky kultúrny spolok Jarovce, Chorvátsky kultúrny spolok Chorvátsky Grob sú členmi Chorvátskeho kultúrneho zväzu na Slovensku, volia jeho predstavenstvo a koordinujú spoločne svoju činnosť a aktivity. Podporujú činnosť týchto súborov, ktoré pôsobia v oblasti zachovania a rozvoja živej kultúry v rámci Chorvátskej národnostnej menšiny na Slovensku.

V oblasti uchovávanía folklóru pôsobí momentálne deväť samostatných umeleckých súborov. Sú to:

- detské hudobno-tanečné folklórne súbory: *Grbarčieta* z Devínskej Novej Vsi *Ljuljanka* z Jaroviec a *Mala Hrvatanka* z Chorvátskeho Grobu,
- hudobno-spevácke folklórne súbory: *Črip* z Devínskej Novej Vsi, *Čunovski Bečari* z Čunova, *Chorvatanka (Hrvatanka)* z Chorvátskeho Grobu, detský hudobný súbor *Tamburica Konjic* pôsobiaci v Jarovciach a Čunove, Mužský spevácky spolok Jarovce (*Muškojačkarnodruštvo Hrvatski Jandrof*), hudobno-spevácky súbor *Rosica z DNV* a Klapa *Ravnica* z Devínskej Novej Vsi,
- Chorvátsky divadelný súbor (*Kazališna grupa Hrvata u Slovačkej*) pôsobiaci v Jarovciach a Čunove.

V prípade hudobno-tanečných, hudobných, a hudobno-speváckych súborov sa na hudobný sprievod spevu a tanca používajú predovšetkým chorvátske ľudové nástroje známe pod spoločným označením TAMBURICA.

V rámci systému národnostných inštitúcií, ktoré okrem Slovenského národného múzea – Múzea kultúry Chorvátov na Slovensku (ďalej ako „SNM-MKCHS“) tvoria jednotlivé občianske združenia Chorvátov na Slovensku a chorvátske umelecké súbory, v rámci ktorých má v prípade chorvátskej národnostnej menšiny na Slovensku a jej príslušníkov od začiatku svojho pôsobenia najvýznamnejšie postavenie Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, ako strešná organizácia Chorvátov na Slovensku.

SNM-MKCHS, ako súčasť Slovenského národného múzea, predstavuje vo svojej oblasti pôsobenia špecializovanú inštitúciu, ktorá systematicky vyhľadáva, získava, uchováva

a odborne spracúva hmotné a duchovné doklady o histórii, kultúre a tradíciách chorvátskeho etnika na území dnešného Slovenska, a tieto prezentuje verejnosti.

Jednotlivé miestne spolky predstavujú už spomínané miestne občianske združenia príslušníkov chorvátskeho etnika v jednotlivých obciach a mestských častiach Bratislavy, ktoré navzájom spolupracujú a koordinujú svoje činnosti v oblasti prezentácie a uchovania kultúry a jazyka Chorvátov na Slovensku.

Folklórne skupiny pracujú predovšetkým v oblasti prezentácie a uchovávania pôvodného miestneho chorvátskeho folklóru v jednotlivých obciach, a to v rámci jednotlivých miestnych spolkov a svoje aktivity vyvíjajú v súčinnosti s miestnymi chorvátskymi spolkami a Chorvátskym kultúrnym zväzom na Slovensku.

Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku a SNM-MKCHS spolupracujú už od zriadenia SNM-MKCHS o čom svedčí aj množstvo spoločných podujatí uskutočnených predovšetkým v priestoroch tzv. *Chorvátskeho múzea* v Devinskej Novej Vsi, v ktorých majú obe organizácie aj svoje sídlo.

Spolupráca miestnych kultúrnych spolkov navzájom a Chorvátskeho kultúrneho zväzu na Slovensku (ďalej ako „CHKZS“) je koordinovaná na pravidelných zasadaniach Výkonného výboru CHKZS, koho sú predstavitelia jednotlivých miestnych spolkov a CHKZS členmi. V intervale dvoch rokov pravidelne CHKZS organizuje Chorvátsky kongres, na ktorom sa zúčastňujú zástupcovia delegovaní jednotlivými miestnymi spolkami, rokujú o ďalšom smerovaní chorvátskej menšiny na Slovensku a volia nové vedenie CHKZS. 22. novembra 2014 sa uskutočnil v Jarovciach už 12. Chorvátsky kongres na Slovensku.

CHKZS je členom rôznych združení pôsobiacich v oblasti menšinových kultúr, ako napr.:

- *Hrvatskijevetski kongres* Svetového kongresu Chorvátov (ďalej ako HSK), združenia chorvátskych národnostných organizácií zastupujúcich chorvátske národnostné menšiny v jednotlivých krajinách sveta;
- FUEN (Federalistickej Únie národností v európskych krajinách);

- Euroregiónu Dunajskej Iniciatívy EDI (slovensko-rakúskeho regionálneho združenia);
- Koordinačného výboru gradišćanských Chorvátov, ktorý má pravidelné zasadnutia a združuje organizácie tzv. *gradišćanských Chorvátov* žijúcich v Rakúsku, Maďarsku, Česku a na Slovensku.

Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku úzko spolupracuje s Veľvyslanectvom Chorvátskej republiky na Slovensku, s inštitúciou *HRVATSKA MATICA ISELJENIKA* v Záhrebe, ako aj s inými občianskymi združeniami v Chorvátsku. Spolupráca s Veľvyslanectvom Chorvátskej republiky na Slovensku je uskutočňovaná v mnohých oblastiach, ako:

- záštita jednotlivých podujatí prostredníctvom veľvyslanectva,
- podpora v oblasti výučby chorvátskeho jazyka u príslušníkov chorvátskej menšiny na Slovensku,
- finančná podpora prostredníctvom projektov na podporu chorvátskych menšín v zahraničí, cez *Državniured za Hrvateizvan RH*,
- spoločne organizované podujatia, ako napr. oslavy Dňa štátnosti (*Dana državnosti*) aj v roku 2014 a pod.

Jednotlivé miestne chorvátske spolky a folklórne skupiny rovnako spolupracujú s množstvom záujmových združení a folklórnych skupín v Chorvátsku. Ich spolupráca je orientovaná okrem materskej krajiny aj na miestne chorvátske spolky, chorvátske združenia, a chorvátske folklórne skupiny v Rakúsku, Maďarsku a Českej republike.

Medzi najdôležitejšie festivalové prehliadky v roku 2014 patrili:

- 26. Festival chorvátskej kultúry – *26. Festival hrvatske kulture* (ďalej len „FHK“) v Devínskej Novej Vsi,
- 2. Festival *Dobrodošli* v Bratislave,

- 12. Festival zborového spevu – 12. *Festival Zborov* (ďalej len „FZ“) v Jarovciach a Chorvátske dni v jednotlivých obciach (Čunovo, Devínska Nová Ves, Chorvátsky Grob, Jarovce),
- Večer folklóru Chorvátov na Slovensku v Dúbravke a pod.

Niektoré skôr uvedené festivaly v roku 2014 tvoria tradičné chorvátske kultúrne podujatia pre príslušníkov menšiny a sú navštevované aj veľkým počtom príslušníkov majority a významnými hosťami.

Z ostatných významnejších kultúrnych aktivít treba osobitne spomenúť:

- Projekt *Chorvátske ochotnícke divadlo*, ktorý v roku 2014 naštudoval divadelnú hru v chorvátskom jazyku *Dvojak* a nadviazal na bohatú tradíciu pravidelných chorvátskych ochotníckych divadelných predstavení v obciach;
- Organizovaných bolo aj niekoľko menších seminárov a výstav, osobitne považujeme za dôležité spomenúť – organizovanie Chorvátskych štvrtkov (*Hrvatskičetvrtak*), ktoré sa konajú už mnoho rokov raz mesačne v priestoroch chorvátskeho múzea v Devínskej Novej Vsi a organizuje ich miestny chorvátsky spolok.

Finančné a nefinančné zdroje na podporu chorvátskej kultúry na Slovensku boli v roku 2014 čerpané predovšetkým z nasledovných zdrojov, uvedených aj s účelom ich použitia v nasledujúcej tabuľke. Prostriedky z Úradu vlády SR z programu Kultúra národnostných menšín pritom predstavovali, rovnako ako v minulosti, aj v roku 2014 najvýznamnejší zdroj na finančné zabezpečenie jednotlivých aktivít chorvátskej národnostnej menšiny v oblasti prezentácie a uchovania chorvátskej kultúry na Slovensku, a to v celkovej výške 53 700 eur.

Zdroj finančnej podpory	Projekt	Použitie
ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín	26. Festival chorvátskej kultúry v DNV	Úhrada nákladov na podujatie
ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín	2. Festival DOBRODOŠLI v Bratislave	Úhrada nákladov na podujatie

ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín	HRVATSKI DANI – Chorvátske dni v Chorvátskych obciach na Slovensku	Úhrada nákladov na podujatie
ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín	Večer folklóru Chorvátov na Slovensku	Úhrada nákladov na podujatie
ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín	CD Starakumpanija	Úhrada nákladov na vydanie
ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín	Časopis „HRVATSKA ROSA“	Úhrada nákladov na vydanie
ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín	Medzinárodný letný tábor detí a mládeže v Chorvátsku	Úhrada nákladov na podujatie
ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín	Tvorivé dielne chorvátskej kultúry	Úhrada nákladov na podujatie
ÚV SR – rezerva predsedu Vlády SR	Chorvátske menšinové divadlo-Hrvatskiigrokaz	Úhrada nákladov na podujatie
Mesto Bratislava – grant PPP a voľný čas	Tvorivé dielne chorvátskeho folklóru pre deti a mládež	Úhrada nákladov na podujatie
Državniured za Hrvateizvan Republike Hrvatske	Podpora činnosti kultúrnych a umeleckých združení a aktivít Chorvátov na Slovensku	Úhrada nákladov na podujatie

Podpora z úrovne komunálnej sféry, miestnej samosprávy a VÚC sa týkala miestnych samospráv pre jednotlivé miestne chorvátske folklórne skupiny pôsobiace v týchto obciach, teda na náklady spojené s ich činnosťou, ako napr. prepravu súborov, materiálno-technické zabezpečenie súborov, zabezpečenie priestorov na ich činnosť a pod.

Podpora z materskej krajiny bola v roku 2014 poskytnutá v celkovej výške 152 000 kn (cca. 20 000 eur) prostredníctvom dotačného programu Úradu pre Chorvátov žijúcich v zahraničí (*Ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske*) zo Záhrebu, ktorý je zriadený pri Chorvátskej vláde pre príslušníkov chorvátskych menšín žijúcich v zahraničí.

Problémy v oblasti chorvátskej kultúry a jej podpory sú:

1. zabezpečenie prostriedkov na chod, vybavenie a rozvoj jednotlivých chorvátskych folklórnych skupín,
2. trvalé riešenie zabezpečenia priestorov pre činnosť SNM-MKCHS a CHKZS, ako aj zabezpečenie finančnej podpory pre inštitúcie zastupujúce a reprezentujúce Chorvátov na Slovensku.
3. každoročné opätovné schvaľovanie nosných projektov pre chorvátsku menšinu.

Návrhy riešení problémov v oblasti chorvátskej kultúry a jej podpory:

1. Pripraviť v rámci štruktúry financovania kultúry národnostných menšín, čiže v rámci programu ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín, priestor na zabezpečenie samotného chodu a prežitia jednotlivých miestnych folklórnych skupín. Vytvoriť v rámci podprogramu „živá kultúra“ oblasť „folklórne aktivity“, prostredníctvom ktorej by jednotlivé menšinové folklórne súbory mohli priamo alebo prostredníctvom menšinových organizácií žiadať o podporu na vlastné aktivity a úhradu nákladov typu: obstaranie krojového a hudobného vybavenia súboru, preprava na vystúpenie doma i v zahraničí, náklady s prípravou a nácvikom nového programu súboru (sústredenie, choreograf, skladateľ, aranžér a pod.). Podmienkou pre uznanie týchto nákladov by mohlo byť v prípade nového programu príslušnej menšinovej folklórnej skupiny povinnosť jej prezentácie folklórnou skupinou na niektorom vopred deklarovanom kultúrnom podujatí v rámci projektu schváleného v dotačnom systéme príslušnej národnostnej menšiny v danom roku.
2. Priestory určené na činnosť SNM-MKCHS a CHKZS v Devínskej Novej Vsi sú toho času zabezpečované prostredníctvom nájomnej zmluvy medzi Miestnym úradom Bratislava – Devínska Nová Ves, ako prenajímateľom na jednej strane a nájomcami SNM-MKCHS a CHKZS na strane druhej. Na výstavbu tohto objektu prispela

chorvátska a slovenská vláda s cieľom uskutočňovať v týchto priestoroch činnosti v oblasti chorvátskej kultúry prostredníctvom už spomenutých organizácií. Najst' spôsob trvalého riešenia zabezpečenia priestorov pre činnosť SNM-MKCHS a CHKZS. V súčinnosti CHKZS, MK SR, riaditeľstva SNM a Mestskej časti Bratislava- Devínska Nová Ves v ďalšom období zabezpečiť dlhodobé, ak možno trvalé zaistenie priestorov na činnosť SNM-MKCHS a CHKZS, keďže úpravu využívania spomenutými priestorov organizáciami prostredníctvom zmluvného vzťahu nemožno považovať za trvalú so zreteľom na finančnú pomoc pri budovaní týchto priestorov zo strany vlády Slovenskej republiky a vlády Chorvátskej republiky. V prípade finančného zabezpečenia inštitúcií, ktoré zastupujú a reprezentujú chorvátsku menšinu na Slovensku je táto potrebná predovšetkým na neustále sa zvyšujúce paušálne výdavky (telefón, cestovné náklady, internet atď.) a zvýšenú účtovno-štatistickú náročnosť spojenú s podávaním, realizáciou a vyúčtovaním jednotlivých projektov (kancelárske potreby, výkazy pre štatistický úrad, daňový úrad, sociálna poisťovňa, verejné obstarávanie atď.).

3. Zjednodušiť predkladanie každoročne sa opakujúcich projektov na Úrad vlády SR. Vytvoriť na základe údajov z minulých rokov a v súčinnosti s jednotlivými národnostnými združeniami zoznam projektov, ktoré by sa v prípade zachovania rovnakej úrovne ich rozpočtov (prípadne pri zohľadnení inflácie v rozpočte projektu), z minulých rokov iba prihlasovali do systému jednoduchým spôsobom. V podstate by sa okrem potrebných potvrdení zo zákona od príslušnej organizácie opätovne zahlasovali do určitého termínu. Vytvoril by sa jednoduchý formulár, s prehlásením o dodržaní minuloročného rozpočtu a zmenou ročníku podujatia, respektíve ročníka pri periodickej tlači (napríklad pre chorvátsku menšinu „26. Festival chorvátskej kultúry – 27. Festival chorvátskej kultúry“, „časopis HRVATSKA ROSA 2014 – časopis HRVATSKA ROSA 2015“ a pod.)

Maďarská národnostná menšina

Úvod

Hodnotiaca správa bola spracovaná na základe zadania Úradu splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny zo dňa 6. 4. 2015 a obsahuje odpovede na otázky kladené vo východiskách k vypracovaniu hodnotiacich správ poskytnutých Úradom splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny.

Hodnotiaca správa reflektuje subjektívne názory príslušníkov národnostných menšín, ktorí sa podieľali na jej vypracovaní, tam kde bolo možné vychádzať z literatúry alebo výskumov je uvedený zdroj buď priamo v texte alebo v poznámke pod čiarou.

Vzhľadom k tomu, že napriek požiadavke príslušníkov maďarskej menšiny v roku 2014 bol na vypracovanie hodnotiacej správy poverený iba jeden odborník s veľmi limitovanou časovou dotáciou na prácu (60 hodín), nebolo možné poskytnúť komplexný, detailne rozpracovaný obraz o stave podpory kultúry maďarskej národnostnej menšiny. Ambíciou tejto správy je vystihnúť najpodstatnejších udalostí roka 2014 v oblasti podpory kultúry maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku a podanie zoznamu najpálčivejších problémov, ktoré je potrebné riešiť v nasledujúcom roku.

1 Kultúrne inštitúcie

1.1 Zoznam všetkých existujúcich inštitúcií bez ohľadu na právnu formu, aj organizácií bez právnej subjektivity

Zoznam všetkých existujúcich inštitúcií pôsobiacich v oblasti zachovania a rozvoja maďarskej kultúry na Slovensku nepovažujeme za reálne uviesť v tejto správe vzhľadom na početnosť takýchto inštitúcií, ako aj z dôvodov uvedených v bode 1.3 tejto hodnotiacej správy. Štatistiku kultúry vedie Ministerstvo kultúry SR a výsledky každoročne vykonaných štatistických zisťovaní uvádza na svojom webovom sídle³. Súčasťou týchto údajov sú aj údaje o kultúre národnostných menšín, avšak na uvedenej stránke nájdeme informácie iba do roku 2011. Z dôvodu prechodu problematiky kultúry národnostných menšín do vecnej pôsobnosti Úradu vlády Slovenskej republiky, štátne štatistické zisťovanie v oblasti kultúry národnostných menšín za rok 2011 už zabezpečoval Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej

---

³ <http://www.culture.gov.sk/ministerstvo/statistika-kultury-1a8.html>

republiky pre národnostné menšiny (ešte výkaz Kult). Údaje o tomto štatistickom zisťovaní však nie sú verejne dostupné, takisto ani za nasledujúce roky. Pre programové obdobie rokov 2015 až 2017 bude Úrad vlády Slovenskej republiky realizovať štátne štatistické zisťovanie prostredníctvom výkazu NM (ÚV SR) 1-01 Ročný výkaz o kultúre národnostných menšín. Je žiaduce aby výsledky štatistických zisťovaní pre oblasť kultúry národnostných menšín boli verejne sprístupnené tak, ako je to v prípade ostatnej kultúry vo vecnej pôsobnosti Ministerstva kultúry Slovenskej republiky.

1.2 Delenie kultúrnych inštitúcií podľa oblasti pôsobenia

Vzhľadom k tomu, že nie je známi ani počet kultúrnych inštitúcií, nie je možné podať ani ich delenie. Napriek tomu, že rozvoj inštitucionálneho systému maďarskej menšiny na Slovensku je rozhodujúci z hľadiska zachovania a rozvoja jej identity výskum kultúrnych inštitúcií skoro vôbec neprebíhal v posledných desaťročiach⁴. Vzhľadom na veľký význam týchto inštitúcií je potrebné venovať adekvátnu pozornosť aj monitorovaniu a skúmaniu ich činnosti, postavenia a pôsobenia. V súčasnosti žiaden orgán verejnej moci, resp. verejná inštitúcia takúto úlohu neplní. Je potrebné zvážiť zavedenie tejto témy medzi činnosti Slovenskej akadémie vied, tak ako na to upozorňujú hodnotiace správy za roky 2013 a 2012.

1.3 Databáza organizácií s aktuálnymi údajmi

Databázou s najaktuálnejšími údajmi organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry národnostných menšín je dotačný program Kultúra národnostných menšín⁵, gestorom ktorého je splnomocnenec vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny. Databázu organizácií vedie Štatistický úrad SR⁶, vo verejne dostupnom registri však nie je možné vyhľadávať podľa kritérií relevantných pre túto hodnotiacu správu. Databázu inštitúcií a organizácií maďarskej národnostnej menšiny vedie aj Fórum inštitút pre výskum menšín⁷, v tejto databáze je vedených vyše 4000 inštitúcií.

2 Štruktúra systému národnostných inštitúcií

Na spracovanie tejto časti hodnotiacej správy navrhujeme zriadiť osobitnú pracovnú skupinu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny.

---

⁴Fórum Kisebbségkutató Intézet: *A szlovákiai magyar kultúra helyzete. Gyorsjelentés és vitaanyag. Somorja. 2005. strana 28.*

⁵<http://dotacie.vlada.gov.sk/index.php>

⁶<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=2844>

⁷<http://adatbank.sk/intezmenyek/>

3 Hlavné a najdôležitejšie kultúrne aktivity podujatia a výstupy v oblasti kultúry národnostných menšín

Maďarská národnostná menšina je početná nielen vzhľadom na počet osôb patriacich k tejto komunite, ale aj čo sa týka jej kultúrneho života. Aj v roku 2014 bol veľký záujem o kultúrne podujatia so zastúpením všetkých generácií. Vo viacerých mestách južného Slovenska ožili mestské kasína, čiže spolky organizujúce kultúrne a spoločenské podujatia, ktoré zabezpečia pravidelné stretnutia pre danú komunitu. Mnohé miestne festivaly sa rozvíjajú podľa najnovších trendov a ponúkajú pre návštevníkov kvalitný program a služby. Tieto nové iniciatívy svedčia o tom, že maďarská komunita na Slovensku je živá, progresívna. Kalendár kultúrnych aktivít, podujatí a výstupov v oblasti kultúry maďarskej národnostnej menšiny vedie viacero subjektov. Najrozsiahlejším zdrojom informácií je dotačný program Kultúra národnostných menšín a databáza podujatí vedená Fórum inštitútom pre výskum menšín⁸. Výber hlavných a najdôležitejších kultúrnych aktivít vzhľadom na ich početnosť by bol možný na základe vopred stanovených objektívnych kritérií, ktoré by mal schváliť Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny. Na spracovanie kritérií navrhujeme zriadiť osobitnú pracovnú skupinu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny.

Veľké objatie pre Krásnu Hôrku

Zdroj: internet

⁸ <http://adatbank.sk/rendezvenyek/?searchsection=event&searchyear=2014&searchmonth=1&searchday=1>

20. 7. 2014 poobede účastníci Gombaseckého letného tábora v Krásnohorskom Podhradí objali hrad Krásna Hôrka (fotografia vyššie). Vydarená akcia, na ktorej sa zúčastnilo odhadom viac ako 1500 účastníkov, ktorí sa držali za ruky okolo celého hradu, bola symbolickým vyjadrením spolupatričnosti maďarskej komunity na Slovensku a dodávala pozitívnu energiu obnove Krásnej Hôrky, ktorá je aj po viac ako dvoch rokoch po katastrofálnom požiari bez strechy. Organizátori sa zároveň pokúšajú o zápis do Guinnessovej knihy rekordov.

4 Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru maďarskej národnostnej menšiny

4.1 Štátna podpora

Štát podporuje kultúru národnostných menšín cez dotačný program Kultúra národnostných menšín, čo predstavuje projektovú podporu činnosti subjektov s vybranou právnou formou. Objem disponibilných finančných prostriedkov v rámci dotačného programu bol v roku 2014 znížený na 3 829 250 €, pričom táto suma predstavovala v roku 2013 sumu 4 250 000 € a v roku 2012 sumu 4 500 000 €. Ide o 15%- percentný pokles finančných zdrojov. Vzhľadom na nedostatočný rozpočtový rámec, ktorý bol na dotačný program schválený bolo potrebné skrátiť aj dotácie vypočítané pre jednotlivé menšiny podľa nových pravidiel alokácie. Napriek potreby skrátenia dotácií mali byť dodržané stanovené maximálne výkyvy v porovnaní s trojročným priemerom dotácií pre jednotlivé menšiny, ktoré Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny schválil v rozpätí -15 % a +30 %. Zástupcovia maďarskej menšiny upozornili na porušenie týchto pravidiel, keďže niektoré národnostné menšiny dostali nižšiu (chorvátska, maďarská, nemecká, ukrajinská a židovská menšina) alebo vyššiu dotáciu (srbská menšina) než akú mali dostať pri uplatňovaní pravidiel schválených Výborom pre národnostné menšiny a etnické skupiny. V prípade menšín, ktorým sa znížila dotácia o viac ako 15 %, by sa možno dali nájsť nejaké argumenty na podporu tohto riešenia, určite však nie je v poriadku pokiaľ jedna menšina napriek nedostatočnému rozpočtu dostala dotáciu presahujúcu maximálnu hranicu zvýšenia. Porušením uvedeného základného pravidla pri prerozdeľovaní prostriedkov pre rok 2014 došlo k nedôvodnému zásahu do pravidiel schválených alokácie schválených Výborom pre národnostné menšiny a etnické skupiny. Nasledovná tabuľka porovnáva niektoré ukazovatele dotačného systému a má slúžiť ako podklad pre diskusiu o zvýšení efektívnosti využívania finančných zdrojov.

Národnostná menšina	Počet uchádzajúcich sa projektov	Počet podporených projektov	Celková prerozdelená suma	% celkovej rozdelenej sumy	Pomer počtu príslušníkov nár. menšiny medzi menšinovým obyvateľstvom*	Priemerná dotácia na 1 projekt
bulharská	10	10	34 215,00 €	0,95	0,16	3 421,50 €
česká	38	33	141 244,00 €	3,92	4,66	4 280,12 €
chorvátska	10	8	49 375,00 €	1,37	0,16	6 171,88 €
maďarská	1137	737	1 883 057,00 €	52,26	70,32	2 555,03 €
moravská	4	4	20 150,00 €	0,56	0,50	5 037,50 €
nemecká	15	13	96 604,00 €	2,68	0,72	7 431,08 €
poľská	24	17	62 060,00 €	1,72	0,47	3 650,59 €
rómska	223	157	580 800,00 €	16,12	16,22	3 699,36 €
rusínska	164	130	263 482,00 €	7,31	5,14	2 026,78 €
ruská	22	20	51 270,00 €	1,42	0,31	2 563,50 €
srbská	9	7	27 703,00 €	0,77	0,11	3 957,57 €
ukrajinská	26	22	108 142,00 €	3,00	1,14	4 915,55 €
židovská	33	18	55 547,00 €	1,54	0,10	3 085,94 €
prog. interetnický dialóg	98	70	229 755,00 €	6,38		3 282,21 €
	1813	1246	3 603 404,00 €		Celkový priemer:	4 005,62 €

* zdroj: Štatistický úrad SR, dáta zo zisťovania sčítania obyvateľstva v roku 2011.

Okrem projektovej podpory Úradu vlády Slovenskej republiky sú podporené aj rôzne inštitúcie napojené na štátny rozpočet ako rozpočtové alebo príspevkové organizácie. Štátnou príspevkovou organizáciou je *Tanečné divadlo Ifjú Szivek*. V roku 2014 absolvovalo 48 vlastných predstavení a malo vyše 10 000 divákov. Objem finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu určených na činnosť tanečného divadla bol stanovený v roku 2014 vo výške 441 490 €. Až do polovice roka 2014 pretrvávala neistota okolo osoby riaditeľa tanečného

divadla, v kresle riaditeľa sa vystriedalo niekoľko osôb, od 3. 7. 2014 je ním Ing. arch. Ladislav Varsányi.

Ďalšou obdobnou inštitúciou je *Múzeum kultúry Maďarov na Slovensku* v Bratislave, ktoré funguje ako organizačný útvar Slovenského národného múzea. *Múzeum kultúry Maďarov na Slovensku* je špecializovaným vedecko-výskumným, dokumentačným a metodickým múzejným útvarom, ktorý cieľavedome skúma dejiny a vývoj hmotnej a duchovnej kultúry Maďarov na Slovensku. K múzeu patria aj pobočky: Pamätný dom Kálmána Mikszátha v Sklabinej a Kaštieľ Imre Madácha v Dolnej Strehovej. *Múzeum* realizovalo v roku 2014 celkovo 3 expozície a 13 výstav, ktoré navštívilo celkovo 12 436 návštevníkov. *Múzeum* splnilo v roku 2014 5 vedecko-výskumných úloh, vydalo 4 tituly a realizovalo 39 kultúrno-vzdelávacích podujatí pre 2385 návštevníkov. Prírastok zbierkových predmetov múzea v roku 2014 bolo v počte 1187. Výška pridelených finančných prostriedkov pre *múzeum* v roku 2014 bolo 287 974 €, čo je oproti predchádzajúcemu roku až 18-percentný pokles zdrojov, a to aj napriek tomu, že celkový objem zdrojov financovania organizačných zložiek Slovenského národného múzea – špecializovaných tzv. národnostných múzeí bol zvýšený zo sumy 1 437 148 za rok 2013 na 1 506 190 za rok 2014. Všetky ostatné národnostné múzeá hospodárili z väčšieho rozpočtu ako v predchádzajúcom roku, iba *Múzeum kultúry Maďarov na Slovensku* v Bratislave mal nižší rozpočet⁹.

Štatistiky o štátnej podpore kultúry vedie Ministerstvo kultúry SR¹ za rok 2012, však oproti predchádzajúcim obdobiam neuvádza na svojom webovom sídle štatistiky o podpore kultúry národnostných menšín.

V roku 2014 predložil Ministerstvo kultúry SR na rokovanie vlády SR novú *Koncepciu starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru*. Zo strany odbornej verejnosti odznela kritika na tento materiál v zmysle ktorej koncepcia sa nijako nezaobrá ochranou kultúrneho dedičstva národnostných menšín a etnických skupín, pričom práve táto oblasť je z hľadiska historického, emotívneho a v zastavení silného asimilačného procesu najdôležitejšou pre menšiny. V koncepcii sa slovo menšina objavuje dvakrát: raz v úvode, pri definícii pojmu kultúrne dedičstvo, čo je prekladom definície UNESCO a raz pri vymenúvaní múzeí v pôsobnosti Slovenského národného múzea. Podľa stanoviska Ministerstva kultúry Slovenskej republiky: „koncepcia nerozdeľuje a nevyčleňuje nehmotné kultúrne dedičstvo na základe

---

⁹ Porovnané boli finančné prostriedky pridelené zo štátneho rozpočtu - kapitola Kultúra k 31.12. 2014 v danom roku na bežné, kapitálové výdavky a na prioritné projekty spolu. Zdroj údajov: Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky.

žiadneho z možných diskriminačných kritérií (napr. národnosť, etnicita, jazyk, náboženské vyznanie), ale pristupuje k nemu ako k celku, ktorý prirodzene pozostáva z rôznych špecifických oblastí. Koncepcia pojednáva o tradičnej ľudovej kultúre ako súčasť nehmotného kultúrneho dedičstva na území Slovenskej republiky (resp. Slovenska) – na niektorých miestach je preto použité z toho odvodené prídavné meno „slovenský/slovenská“. Ide však iba o štylistický zvrät, keďže Koncepcia jednoznačne definuje demokratické východiská. Koncepciu preto v žiadnom prípade nie je možné interpretovať tak, že hovorí iba o tradičnej ľudovej kultúre Slovákov. Koncepcia sa taktiež odvoláva na Dohovor o ochrane nehmotného kultúrneho dedičstva UNESCO a na Dohovor o ochrane a podpore rozmanitosti kultúrnych prejavov, ktoré jasne a jednoznačne definujú nescudziteľné právo národnostných menšín a etnických skupín na uznanie rovnakej dôstojnosti a rešpektovanie ich kultúr.“ To, či uvedený úmysel spracovateľa koncepcie nájde svoje reálne uplatnenie ukážu až ďalšie roky, každopádne by k veci napomohli, ak prebiehala intenzívnejšia spolupráca medzi tvorcom kultúrnej politiky a odbornými kruhmi pôsobiacimi v prostredí tradičnej maďarskej ľudovej kultúry na Slovensku.

4.2 Podpora z komunálnej sféry

Nitriansky samosprávny kraj a Košický samosprávny kraj sú zriaďovateľmi dvoch významných kultúrnych inštitúcií Maďarov na Slovensku, a to Jókaiho Divadla v Komárne a Divadla Thália v Košiciach. Ich činnosť je financovaná okrem vlastných príjmov príspevkom z rozpočtu samosprávneho kraja. Nasledujúca tabuľka prezentuje rok 2014 týchto dvoch divadiel v číslach¹⁰:

	počet premiér	počet vlastných predstavení	celkový počet návštevníkov	výška príspevku z rozpočtu samosprávneho kraja
Jókaiho Divadlo v Komárne	5	152	54 744	898 000 €
Divadlo Thália v Košiciach	8	131	39 477	463 948,72 €

¹⁰ Zdroj údajov: Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2014. Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny. Úrad vlády SR. 2015.

V roku 2014 bol zmenený legislatívny základ existencie a podpory národnostných divadiel. Nový divadelný zákon¹¹ už neobsahuje označenie „profesionálne národnostné divadlo“, ani ich nevymenúva ako pôvodný zákon¹², kým doteraz samosprávne kraje boli povinné zabezpečiť činnosť týchto divadiel, podľa nového zákona podporujú vybrané okruhy divadelných aktivít poskytovaním účelových dotácií. Táto legislatívna zmena vyvolala znepokojenie v okruhu odbornej verejnosti¹³. Nie je možné predvídať, že legislatívna zmena aký bude mať dopad na ďalšiu existenciu divadiel maďarskej menšiny na Slovensku, každopádne však prináša ďalší argument pre potrebu prijatia komplexného zákona upravujúceho podporu a rozvoj menšinových kultúr na Slovensku.

Samosprávne kraje a mestá sú zriaďovateľmi ďalších významných kultúrnych inštitúcií, ktoré zo svojho rozpočtu aj každoročne podporujú (múzeá, galérie, knižnice a iné). Údaje o tejto podpore nie sú vzhľadom na krátkosť času k dispozícii, mali by však byť sledované a porovnané s podporou v predchádzajúcich rokoch ako aj podporou ostatnej kultúry.

Finančné zdroje prerozdeľované rôznymi nadáciami sú určené všeobecne na kultúrne účely, neexistujú nadácie podporujúce vyslovene kultúru národnostných menšín. Ďalším možným zdrojom podpory kultúr národnostných menšín sú príjmy z 2 % z daní príjmov fyzických osôb a právnických osôb. V tejto súvislosti nie je možné zistiť účel podpory, je možné však uvádzať úspešnosť uchádzačov o tieto príjmy z južného Slovenska.

4.3 Podpora z materskej krajiny

Materská krajina podporuje kultúru maďarskej menšiny cez rôzne štátne dotačné programy ako sú dotačné programy v gescii Fondu Gábora Bethlena, Národného kultúrneho fondu a podpora Inštitúcií s národným významom.

4.4 Podpora z fondov EÚ, zahraničných nadácií

Ako to už bolo uvedené vyššie, nie sú dostupné štatistiky Ministerstva kultúry SR¹ za rok 2014 ani ohľadne výšky príspevku zo zahraničia na podporu subjektov kultúry maďarskej národnostnej menšiny.

---

¹¹ zákon č. 103/2014 Z. z. o divadelnej činnosti a hudobnej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov, účinný od 1. júla 2014

¹² zákon č. 384/1997 Z. z. o divadelnej činnosti

¹³ <http://www.hirek.sk/kultura/20140130151731/A-kisebbsegi-szinhazakert-kondulnak-a-veszharangok.html>

5 Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

Na úseku podpory kultúr národnostných menšín dlhodobo pretrvávajú nasledovné problémy:

1. Neexistencia zákona podrobnejšie upravujúceho výkon práv podľa článku 34 Ústavy Slovenskej republiky. Zákonná úprava je rozdrobená, alebo chýba.

Riešenie: Prijat' komplexný zákon, ktorým by došlo k reforme celého systému podpory menšinových kultúr na Slovensku, pričom základom pre vypracovanie návrhu zákona má byť materiál braný na vedomie Výborom; Prijatie komplexného zákona odôvodňuje aj to, že právny poriadok Slovenskej republiky upravuje túto oblasť nedostatočne. Zákon č. 524/2010 Z. z. o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Úradu vlády Slovenskej republiky nemožno považovať za špeciálny zákon upravujúci ochranu a podporu zachovania a rozvoja kultúry národnostných menšín, keďže nepredstavuje rámcovú úpravu ochrany a podpory zachovania a rozvoja kultúry národnostných menšín. Navrhovaný zákon má

- a) upravovať disponibilný objem finančných prostriedkov poskytovaných na ochranu a podporu zachovania a rozvoja kultúry národnostných menšín,
- b) venovať sa dlhodobej podpore národnostných organizácií,
- c) obsahovať ustanovenia o spôsobe ochrany a podpory zachovania a rozvoja kultúry národnostných menšín inými subjektmi ako Úradom vlády Slovenskej republiky,
- d) upravovať postavenie profesionálnych umeleckých inštitúcií národnostných menšín.

Poukazujeme aj na tretí posudok poradného výboru pre Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín prijatý 27. mája 2010 v Štrasburgu, ktorý poukazuje tiež na potrebu prijatia zákona o ochrane a podpore zachovania a rozvoja kultúry národnostných menšín v Slovenskej republike. V posudku sa uvádza: „Napriek finančnej podpore, ktorú slovenské orgány poskytujú organizáciám národnostných menšín na zachovanie a podporu ich kultúry a identity, rozsah tejto podpory sa zdá nedostatočný na uspokojenie ich skutočných potrieb.” Poradný výbor vo svojich odporúčaní vyzval slovenské orgány, aby dopracovali legislatívny rámec týkajúci sa ochrany národnostných menšín, financovania ich kultúrnych aktivít a používania menšinových jazykov, aby bola zabezpečená prehľadnosť a právna istota v rozličných oblastiach záujmu osôb patriacich k národnostným menšinám.

2. Neexistencia štátnej autority venujúcej sa výskumu a rozvoju kultúry maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku. Tak ako je to uvedené aj v bode 1.2 tejto správy je z hľadiska ďalšieho rozvoja maďarskej kultúry na Slovensku smerodajné, či a na akej úrovni je sledovaná, hodnotená a odborne podporená činnosť kultúrnych inštitúcií maďarskej menšiny na Slovensku. Nevyhnutné sú štatistické zisťovania, výskumy a prieskumy, ktoré poskytujú relevantné údaje pre tvorbu a následnú realizáciu strategických materiálov podpory a rozvoja kultúry maďarskej menšiny na Slovensku.

Riešenie: tejto úlohy by sa mohol chopiť v zmysle svojho štatútu splnomocnenec vlády SR pre národnostné menšiny¹⁴, zabezpečením personálnych, materiálnych a technických predpokladov potrebných na splnenie tejto úlohy a za úzkej spolupráci so zástupcami maďarskej národnostnej menšiny.

6 Priority, resp. potreby riešenia v roku 2015

Zástupcovia maďarskej národnostnej menšiny odporúčajú príslušným orgánom verejnej moci prijať v oblasti podpory kultúr národnostných menšín na Slovensku v roku 2015 nasledovné opatrenia:

- bezodkladné vymenovanie nového splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny pri zohľadňovaní výlučne profesionálnych výberových kritérií a dodržaní participačného práva menšín¹⁵;
- úprava a následné dôkladné dodržiavanie pravidiel alokácie finančných prostriedkov na podporu kultúry národnostných menšín v súlade s požiadavkami maďarskej menšiny prezentovanými jej zástupcom na zasadnutiach dočasnej pracovnej skupiny Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny zriadenej na tento účel v roku 2013;
- zmena štatútu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny v zmysle iniciatívneho návrhu zástupcov maďarskej národnostnej menšiny zo dňa 16. októbra 2014. Na základe Dodatku č. 4, ktorý nadobudol účinnosť dňa 20. novembra 2013, došlo k zmene štatútu, v dôsledku ktorej každá národnostná menšina a etnická

---

¹⁴ <http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/statut-splnomocnenca-vlady-sr-pre-narodnostne-mensiny/>

¹⁵ Článok 34 ods. 2 písm. c) zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky „Občanom patriacim k národnostným menšinám alebo etnickým skupinám sa za podmienok ustanoveným zákonom zaručuje okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj právo zúčastňovať sa na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín.

skupina vo výbore má pri hlasovaní, bez ohľadu na počet zástupcov, jeden hlas. Zároveň došlo k vypusteniu ustanovenia čl. 8 ods. 7, podľa ktorého vo veciach týkajúcich sa skupiny národnostných menšín alebo etnických skupín rozhodoval iba hlas zástupcov tých národnostných menšín alebo etnických skupín, ktorých sa problematika týkala. Uvedený dodatok bol predložený na XI. zasadnutí výboru s jeho dodatočným zaradením do programu a bez náležitého odôvodnenia, preto nebolo možné posúdiť dopad týchto zmien na ďalšie ustanovenia štatútu a na rokovací poriadok, pričom tieto súvislosti nepreskúmal ani predkladateľ návrhu. Napriek tomu bol návrh schválený tesnou väčšinou všetkých členov výboru s hlasovacím právom (13 z 24). Keďže k prispôsobeniu ďalších ustanovení štatútu a ustanovení rokovacieho poriadku k schváleným zmenám dodnes nedošlo, v niektorých prípadoch stále platí predchádzajúci systém hlasovania a niektoré rozhodnutia výboru schválené od účinnosti Dodatku č. 4 môžu byť tým pádom právne spochybniteľné, keďže pri všetkých hlasovaniach sa automaticky vychádzalo z toho, že všetky menšiny majú iba jeden hlas. Cieľom iniciatívneho návrhu je jednak odstrániť tieto rozpory, jednak doplniť štatút tak, aby v dôsledku uvedených zmien nedochádzalo k prehlasovaniu početnejších menšín menej početnými, čo je v absolútnom rozpore so všeobecnými demokratickými zásadami.

Moravská národnostná menšina

V oblasti kultúry moravskej národnostnej menšiny sme v roku 2014 na Slovensku zaevidovali aktivity štyroch občianskych združení, ktoré čerpali dotáciu z programu Kultúra národnostných menšín 2014 a organizovali kultúrne a spoločenské podujatia zamerané na prezentáciu moravskej kultúry.

Všetky občianske združenia moravskej národnostnej menšiny vystupujú ako samostatné právne subjekty a vzájomne medzi sebou spolupracovali.

Okrem toho bolo organizovaných množstvo kultúrnych a spoločenských aktivít rôznymi štátnymi aj neštátnymi organizáciami, ktoré nie sú moravskými spolkami. Išlo najmä o vzájomné stretnutia Slovákov a Moravanov v hraničných oblastiach Slovenskej a Českej republiky a rôzne kultúrne podujatia pri príležitosti osláv príchodu Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu. Všetky tieto aktivity výrazne prispievajú k posilňovaniu kultúrneho povedomia Moravanov žijúcich na Slovensku .

Najvýznamnejšie inštitúcie pôsobiace v oblasti kultúry moravskej národnostnej menšiny na Slovensku:

Morava Krásna Zem

– občianske združenie organizujúce prezentáciu moravskej kultúry, zvykov, tradícií, nehmotného kultúrneho dedičstva – verbuňk, sokoliarstvo, odkaz sv. Cyrila a Metoda a tradičných moravských výrobkov. Toto združenie má snahu o združovanie občanov, ktorí pochádzajú z Moravy, ale aj tých, ktorí sú sympatizantmi Moravanov, ich kultúry a majú záujem o rozvoj a prezentáciu moravskej kultúry a folklóru na Slovensku. Zároveň v roku 2014 podpísalo memorandum o vzájomnej spolupráci so združením Moravská národní obec so sídlom v Brne a pripojilo sa aj k ich iniciatíve vyvesenia moravskej vlajky. Občianske združenie úzko spolupracuje aj s mnohými inštitúciami, ktoré prezentujú moravský folklór a kultúru na Slovensku.

Hudobná skupina Notečka

– od roku 2000 aktívne prezentuje moravský folklór a piesne najmä z oblasti južnej Moravy a Slovácka na svojich vystúpeniach. Jej členovia sú aj aktívnymi autormi nových piesní opisujúcich moravský kraj a život na Morave.

Detský folklórny súbor Dúbravček a folklórny súbor Dúbravček

– oba tieto súbory sa prezentujú na svojich vystúpeniach rôznymi pásmami najmä z oblasti Hornácka a Valašska. Taktiež aktívne spolupracujú s mnohými moravskými folklórnymi súbormi .

Dychová hudba Považská Veselka

– mladá dychová hudba, ktorá prezentuje skladby mnohých moravských autorov v autentickom podaní moravskej dychovky.

Ľudová hudba Dúbravienka

– ľudová hudba zameraná najmä na piesne z hraničných regiónov oblasti Slovenska i Moravy.

Halali n. o.

– zaoberá sa prezentáciou sokoliarstva a poľovníctva ako prvkov nehmotného kultúrneho dedičstva Českej republiky (festivaly, semináre, prednášky, ekovýchové koncerty, zážitkové hry), taktiež tvorbou audiovizuálnych diel zameraných na problematiku rozvoja vidieka a tradičnej moravskej kultúry na vidieku.

Moravský kultúrny zväz Ernesta Ottu

– občianske združenie, ktoré koordinuje uchovávanie a prezentáciu kultúrnych hodnôt, jazykového a kultúrneho dedičstva, uchovávaním a pestovaním zvykov, tradícií a kultúrno-umeleckých aktivít. Združenie v roku 2014 nevykazovalo činnosť z dôvodu pracovnej vyťaženia a časovej zaneprázdnenosti predstavenstva združenia.

Moravan

– je hudobná skupina zameraná na interpretáciu skladieb moravských autorova skladieb vychádzajúcich z moravských tradícií.

Medzi hlavné, najdôležitejšie kultúrne aktivity, podujatia a výstupy v oblasti kultúry moravskej národnostnej menšiny patrí tradičný festival *Morava Krásna Zem - festival spevu a tanca*, prezentujúci moravské zvyky a tradície, verbuňk, sokoliarstvo a tradičné moravské špeciality. Pozvanie účinkujúcich priamo z rodnej Moravy má veľký význam najmä na povzbudenie kultúrneho povedomia a revitalizáciu Moravanov žijúcich na Slovensku.

Medzi ďalšie významné podujatia patria najmä jarné folklórne zvyky – *Moravský fašank – masopust*, pripomenutie si významné osobnosti – skladateľov, interpretov a kapely v oblasti moravského folku, ukážky vinobrania, či pásma moravských kolied a zvykov vo vianočnom období.

Spolky organizujú aj výlety pre svojich členov na rodnú Moravu za účelom poznávania historických i kultúrnych hodnôt Moravy.

Najvýznamnejšou časťou podpory kultúry moravskej národnostnej menšiny je štátna podpora z programu Kultúra národnostných menšín. Ďalšia podpora je zo strany podnikateľskej sféry a dobrovoľných príspevkov samotných členov združení, kde sa niektoré podujatia uskutočnili len vďaka ich pomoci.

Z fondov Európskej únie, zahraničných nadácií, komunálnej sféry, ani zo strany materskej krajiny Českej republiky, nebola v roku 2014 žiadna podpora moravskej kultúry na Slovensku.

Najväčším problémom rozvoja a podpory kultúry moravskej národnostnej menšiny v SR je rýchlo ubúdajúci počet príslušníkov moravskej menšiny a zvyšujúci sa priemerný vek jej príslušníkov.

Aktuálnym problémom je aj rozmiestnenie príslušníkov moravskej menšiny takmer po celom území Slovenska, čo spôsobuje sťažujúcu komunikáciu medzi príslušníkmi menšiny a organizáciami, ktoré organizujú podujatia a propagujú moravskú kultúru na Slovensku. Preto by sme v roku 2015 chceli spustiť webovú stránku, na ktorej by boli združované všetky informácie týkajúce sa moravskej menšiny na Slovensku a aktuálne informácie o plánovaných aktivitách, čo zlepší celkovú informovanosť príslušníkov moravskej menšiny a tak naštartovať vzájomnú komunikáciu a revitalizáciu moravskej menšiny na Slovensku.

Ďalším problémom je zabezpečenie priestorov pre činnosť, vybavenie, chod a rozvoj jednotlivých moravských združení. Pravidlá na udeľovanie dotácií by mali riešiť aj možnosť financovania aspoň režijných nákladov na fungovanie národnostných združení.

Vzhľadom k nízkym dotáciám a vyhranenej účelovosti štátnych dotácií si moravská menšina nemôže dovoliť zamestnávať profesionálnych pracovníkov, čo je na škodu nielen pri moravskej menšine, ale celkovo, pretože vykonávanie činností ohľadom kultúry národnostných menšín sa nedá vykonávať ako voľno-časová aktivita, resp. stráca na hodnote i počte pripravovaných akcií a niekedy sa pri zvýšených pracovných nárokoch v zamestnaní

nedá táto činnosť ani vykonávať. Bolo by potrebné vyčleniť adekvátne časť dotácií na zabezpečenie odmeny aspoň pre jednu riadne zamestnanú osobu v rámci danej menšiny na správu a administratívu spojenú s fungovaním organizácií, zaoberajúcich sa šírením kultúry národnostných menšín.

V roku 2015 by sme chceli pokračovať v tradičných aktivitách prezentácie moravskej kultúry na Slovensku prostredníctvom 3. ročníka festivalu Morava krásna zem, taktiež by sme chceli zachovať prezentáciu moravského fašanku – masopust a vianočný koncert.

Zároveň je prioritou sprevádzkovať webovú stránku o aktivitách týkajúcich sa moravskej menšiny na Slovensku a rezentovať prvky sokoliarstva ako nehmotného kultúrneho dedičstva Českej republiky, ktoré na územie Veľkej Moravy priniesol svätý Cyril.

Ďalšou prioritou pre nasledujúce obdobie je vydanie časopisu, resp. multimedialného DVD materiálu pre Moravanov žijúcich na Slovensku a taktiež vybudovanie Moravského domu (centra kultúry, tradícií a cestového ruchu), čo však úzko súvisí s problematikou prerozdelenia financií na personálne a administratívne zabezpečenie inštitúcií.

Nemecká národnostná menšina

Kultúrne inštitúcie

Medzi najvýznamnejšie inštitúcie patrí *Karpatskonemecký spolok na Slovensku*. Bol založený po niekoľkých miestnych iniciatívach 30. septembra 1990 v Medzeve. Je to občianske združenie občanov Slovenskej republiky, ktorí sú nemeckej národnosti, nemeckého pôvodu alebo ich materinský jazyk je nemecký, prípadne občanov iných národností, ktorí majú pozitívny vzťah ku karpatskonemeckému kultúrnemu dedičstvu. Tento kultúrny spolok je nezávislý od straníckej príslušnosti, svetonázorového presvedčenia a vierovyznania. Je to dodnes najvýznamnejší reprezentant Nemcov žijúcich na Slovensku. Člení sa do piatich regiónov: Bratislava a okolie, Hauerland, Horný Spiš, Dolný Spiš a Údolie Bodvy. Tento kultúrny spolok mal v roku 2014 okolo 4 800 členov v 36 miestnych skupinách. Plošne je najväčší región Hauerland s viac ako 1 000 členmi. Aktivity Karpatskonemeckého spolku sú vo veľkej miere závislé na dotáciách z Úradu vlády SR z dotačného programu Kultúra národnostných menšín.

Spolková republika Nemecko zakúpila pre Karpatskonemecký spolok na Slovensku sedem tzv. Domov stretávania v Bratislave, Nitrianskom Pravne, Handlovej, Kežmarku, Mníšku nad Hnilcom, Medzeve a v Košiciach. Sú to miesta kultúrnych aktivít a stretávania, jazykových kurzov a ďalších aktivít nielen pre občanov nemeckej národnosti, ale i pre ostatných spoluobčanov.

Jediným periodikom Nemcov žijúcich na Slovensku je mesačník s dobrou úrovňou *Karpatenblatt*, ktorý je vydávaný v Košiciach. Podobne ako iné menšiny aj karpatskí Nemci majú svoje relácie v národnostných magazínoch v Rozhlase a televízii Slovenska.

Každá miestna skupina ako aj regionálna organizácia Karpatskonemeckého spolku má vlastné aktivity. Tradičným, najvýznamnejším a aj dobre navštevovaným podujatím je každoročne na prelome júna a júla v Kežmarku organizovaný Sviatok kultúry a vzájomnosti, na ktorom sa stretávajú príslušníci nemeckej národnostnej menšiny žijúci na Slovensku a aj v zahraničí.

Jednotlivé regióny majú v priebehu roka viaceré podujatia, pričom tradičnými sú tzv. Regionaltreffen – regionálne stretnutia.

- v Regióne Bratislava a okolie to je Pressburger Treffen – Stretnutie Prešporákov, každoročne v septembri,
- v Regióne Hauerland sa tretiu sobotu v auguste koná Hauerlandfest, každý rok v inej obci stredoslovenského Hauerlandu,
- v Regióne Horný Spiš sa v Chmeľnici každoročne konajú začiatkom júna Dni spišskej kultúry,
- v Regióne Dolný Spiš sa v septembri striedavo v niektorej obci alebo meste tohto regiónu koná Stretnutie Nemcov Dolného Spiša,
- v Regióne Údolie Bodvy sa v Medzeve každý rok v júli koná Stretnutie Nemcov z údolia Bodvy.

Adresa spolku: Karpatskonemecký spolok na Slovensku, Lichardova 20, 040 01 Košice, tel.: 055/6224145, kdv@kdv.sk, www.kdv.sk

Ďalšou významnou inštitúciou je *Múzeum kultúry karpatských Nemcov* (ďalej len „MKKN“), ktoré je špecializovaným múzeom Slovenského národného múzea. MKKN má svoje sídlo v Bratislave na Žižkovej ul. č. 14, kde je zároveň stála expozícia dejín a kultúry karpatských Nemcov. Má dve pobočky v Nitrianskom Pravne a v Handlovej v Domoch stretávania Karpatskonemeckého spolku na Slovensku. MKKN vyvíja činnosť na celom Slovensku, keďže jeho ťažisková orientácia je zameraná na regióny života karpatských Nemcov, ktoré sú na západnom, strednom i východnom Slovensku. Je jedinou špecializovanou inštitúciou na Slovensku zameranou na muzeálnu dokumentáciu, prezentáciu a výskum kultúry a dejín karpatských Nemcov. Z toho vyplýva aj jeho širší záber: MKKN sa stalo i servisným miestom pre karpatských Nemcov zo Slovenska a zo zahraničia a osoby zaujímajúce sa o problematiku Nemcov na Slovensku. Na MKKN sa taktiež obracajú nemecké a rakúske diplomatické zastupiteľstvá, pracovníci slovenských vysokých škôl, akadémie vied a študenti. V týchto súvislostiach poskytuje MKKN početné konzultácie, expertízy, posudky a podobne. Karpatskonemecký spolok úzko spolupracuje s Múzeom kultúry karpatských Nemcov. Múzeum obvykle realizuje na väčších podujatiach špecializované výstavy.

Adresa múzea: SNM – Múzeum kultúry karpatských Nemcov, Vajanského nábr. 2, 810 06 Bratislava, tel.: 02/54415570, mkkn@snm.sk, www.snm.sk.

Spolok ako aj múzeum úzko spolupracujú s partnerskými krajanskými združeniami v Nemecku, Rakúsku a USA. Taktiež je na dobrej úrovni je spolupráca so zastupiteľskými orgánmi Nemecka a Rakúska na Slovensku.

Problémy

Významným problémom je vnímanie karpatských Nemcov zo strany majoritnej spoločnosti. O nemeckej menšine na Slovensku pred rokom 1989 obyvateľstvo Slovenska vedelo len veľmi málo, a aj to na základe učebníc dejepisu a propagandy sa tvoril negatívny obraz karpatských Nemcov, čo však pri hodnotení vyše 800-ročného spolužitia so Slovákami a ostatnými národnosťami nezodpovedá realite. Chceme vnímanie karpatských Nemcov v dejinách Slovenska čo najviac objektivizovať. Sme si vedomí, že takáto objektivizácia sa nedá dosiahnuť nariadením alebo rôznymi kampaňami a je to dlhodobý proces, v ktorom očakávame aj pomoc majoritnej spoločnosti. Významnou pomocou v tomto smere je zriadenie Múzea kultúry karpatských Nemcov v Bratislave, ktoré sa svojimi výstavami snaží v tomto smere vyvíjať aktivity. Ďalej je to publikačná činnosť, prednášky, semináre, vyučovanie na školách a pod.

Karpatskonemecký spolok na Slovensku sa borí s tromi hlavnými problémami, ktoré sa však prejavujú aj u mnohých iných spolkoch. Prvým problémom je vysoký vek členskej základne. U karpatských Nemcov sa to dá sčasti dobre zdôvodniť postavením nemeckej menšiny na Slovensku po 2. svetovej vojne, avšak s tým sa nemôžeme uspokojiť. Zapojenie mladšej generácie do činnosti Spolku je pre nás životnou nutnosťou. Druhým problémom je malý záujem o prevzatie funkcie na všetkých úrovniach spolkových štruktúr. Výkon funkcií je dobrovoľná aktivita, jednotliví funkcionári aktivity v Spolku plnia popri zamestnaní, čo pri náraste úloh a zodpovednosti značne obmedzuje ich možnosti a kapacity. Nevyhnutné je hľadať členov spolku, ktorí budú ochotní preberať na seba úlohy vo vedení Spolku a tým aj rozdeliť zodpovednosť na viac ľudí. Tretí problém je zníženie dotácie v roku 2013 oproti predošlým rokom. Karpatskonemecký spolok považuje krátenie prostriedkov v roku 2013

o 45 % za nespravodlivé. Toto radikálne zníženie prostriedkov malo dopad aj v roku 2014 a aj v rokoch nasledujúcich.

Trvalým veľkým problémom je oneskorené pridelovanie schválených prostriedkov z dotačného programu Kultúra národnostných menšín.

V zmysle zákona č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov možno dotáciu poskytnúť žiadateľovi, ak má vysporiadané finančné vzťahy so štátnym rozpočtom. Práve toto spôsobuje, že finančné prostriedky pre príslušný rok sú vyplácané až po uzavretí vyúčtovaní za všetky projekty z predchádzajúcich rokov.

Pokiaľ ide o podpory z materskej krajiny, teda zo Spolkovej republiky Nemecko, tak táto je vo veľkej miere viazaná na prevádzku a činnosť siedmich Domov stretávania Karpatskonemeckého spolku. Tieto domy sú však k dispozícii nielen príslušníkom nemeckej menšiny, ale aj ostatným občanom.

Pol'ská národnostná menšina

1 Kultúrne inštitúcie

Kultúrny život a kultúrne aktivity poľskej národnostnej menšiny žijúcej na Slovensku už tradične aktívne podporujú nasledovné organizácie – občianske združenia:

- Poľský klub – spolok Poliakov a ich priateľov na Slovensku, so sídlom Nám. SNP 27, 814 99 Bratislava, IČO: 30807620;
- Občianske združenie Polonus v Žiline, so sídlom A. Rudnaya, 010 01 Žilina, IČO: 42057493

Vzhľadom na to, že oblasti pôsobenia týchto organizácií sa prekrývajú v rámci celého spektra oblastí pôsobenia, delenie podľa tohto kritéria sa stáva irelevantným. Obe organizácie sa sústreďujú a podporujú menšinovú kultúru, ako aj propagáciu kultúry materskej krajiny na Slovensku vo všetkých oblastiach, t. j. hudba, folklór, tanec, divadlo a pod.

Poľský klub – spolok Poliakov a ich priateľov na Slovensku je zapísaný v Evidencii občianskych združení vedenej MV SR; link k informatívnemu výpisu z evidencie: <http://www.ives.sk/registre/detailoz.do?action=aktualny&formular=ico&id=162720>

Občianske združenie Polonus v Žiline je zapísané v Evidencii občianskych združení vedenej MV SR; link k informatívnemu výpisu z evidencie: <http://www.ives.sk/registre/detailoz.do?action=aktualny&formular=nazov&id=189733>

2 Štruktúra systému národnostných inštitúcií

Poľský klub – spolok Poliakov a ich priateľov na Slovensku je organizáciou združujúcou poľskú národnostnú menšinu žijúcu na Slovensku, ako aj tých, ktorým je blízka poľská kultúra. Dosah jej organizačnej štruktúry zahŕňa veľkú časť územia Slovenska – okrem hlavného mesta sa jedná najmä o Nitru, Stredné Považie a Košice. Občianske združenie Polonus v Žiline zase pôsobí v Žiline, Martine a okolí týchto miest. Postavenie týchto dvoch organizácií je rovnocenné a pri svojej činnosti navzájom komplementárne. Organizácie vedú vzájomnú spoluprácu tak v esenciálnych otázkach týkajúcich sa poľskej národnostnej menšiny, ako aj v organizačných a iných veciach. Prioritou oboch organizácií je propagácia kultúry materskej krajiny, jej tradícií, a v neposlednom rade úsilie o zachovanie národnej a kultúrnej identity príslušníkov poľskej národnostnej menšiny. Vzhľadom na

absenciu iných subjektov vyvíjajúcich obdobnú činnosť na Slovensku v takom rozsahu majú ich aktivity smerom k poľskej národnostnej menšine osobitný a nezastupiteľný význam.

3 Hlavné, najdôležitejšie kultúrne aktivity, podujatia a výstupy v oblasti kultúry Vašej národnostnej menšiny

Mnoho kultúrnych podujatí organizovaných vyššie uvedenými občianskymi združeniami, resp. realizovaných projektov majú dlhoročnú tradíciu a cyklicky sa opakujú v pravidelných intervaloch. Medzi tie najvýznamnejšie zaraďujeme nasledovné:

- *Monitor Polonijny* – mesačník vydávaný od polovice 90. rokov Poľským klubom – spolkom Poliakov a ich priateľov na Slovensku, ktorý vychádza v poľštine a je určený najmä pre Poliakov žijúcich na Slovensku a všetkých deklarujúcich svoj poľský pôvod či príslušnosť k poľskej národnostnej menšine. Mesačník tematicky zahŕňa nielen aktuálne spoločenské a kultúrne udalosti, ale aj aktuality z politiky v materskej krajine, zaujímavosti a aktuálne trendy v každej oblasti života. Svojím kvalitným vecným aj grafickým spracovaním je veľkým prínosom v kultúrnej a spoločenskej oblasti pre život poľskej národnostnej menšiny a všetkých odberateľov periodika.
- Projekt *Potykaľme si s Poľskom* – odohráva sa každoročne pri bratislavskom nábřeží Dunaja; sústreďuje v sebe množstvo atraktívnych prvkov – interaktívnych atrakcií, ktoré oboznamujú širokú verejnosť s poľskou kultúrou, životom a reáliami. Okrem kultúrneho rozmeru mu možno pripísať aj vzdelávací, keďže jeho súčasťou sú aj edukačné prednášky a prezentácie zasahujúce do rôznych oblastí.
- *Dni poľskej kultúry v Košiciach* – jedna z vlajkových kultúrnych akcií propagujúcich poľskú kultúru. Podujatie dáva priestor na prezentáciu poľských umelcov širokej verejnosti, vrátane poľskej kinematografickej, divadelnej a hudobnej tvorby, výsledkov workshopov, folklórnych vystúpení a pod.
- *Dubnické dni priateľstva, spolupráce a folklóru* – tradičné cyklické kultúrne podujatie prezentujúce folklórne vystúpenia.
- *Turíce* – zelené sviatky na Považí;
- *Priateľstvo bez hraníc v Trenčíne* – kultúrne podujatie pozostávajúce z viacerých častí. Každá z nich prezentuje iný druh umenia: vizuálne umenie je doplnené o vystúpenia folklórnych skupín atď. Akcia je vždy spojená s organizáciou spoločných stretnutí

Poliakov, príslušníkov poľskej národnostnej menšiny a ich slovenských priateľov, kde sú takisto prezentované prvky poľskej kultúry, akými sú tanec, spev a pod.

- *Pol'ské szanty na Dunaji v Bratislave* – mimoriadne obľúbené spoločenské podujatie prezentujúce výnimočnú oblasť poľskej námorníckej kultúry, akou sú tzv. *szanty* – poľské námornícke piesne. Podujatie sa zvyčajne sa odohráva na lodi na Dunaji.
- *Organový koncert v Nitre* – tradičné cyklické kultúrne podujatie organovej hudby, na ktorom odznievajú skladby najmä poľských skladateľov. Program je tvorený ako prierez organovej hudby od stredoveku až po súčasnú tvorbu. Podujatie je taktiež veľmi obľúbené vzhľadom na vysokú kvalitu kultúrno-hudobného zážitku.
- *Piatková poľská školička v Nitre* – stretnutie detí a mládeže rôznej vekovej kategórie s poľskými koreňmi, ktorých cieľom je popri rozvoji jazykových schopností upevniť ich národné povedomie, kultúrnu identitu a v neposlednom rade vedomosti o histórii a kultúre materskej krajiny primerane k veku žiakov.
- *Žilinské fórum národnostných menšín*
- *Zjazd mládeže s poľskými koreňmi* – ide o produktívne a veľmi populárne stretnutie mladých ľudí s poľským pôvodom v rôznych lokalitách, ktorého cieľom je udržiavanie a posilňovanie svojej kultúrnej a národnej identity a formovanie mladých osobností v tomto duchu. Bohatý program stretnutia umožňuje o. i. zdokonaľiť svoje jazykové schopnosti a zlepšiť svoj vedomostný rozhľad nielen o Poľsku, ale aj o Slovensku, nadviazať nové kontakty a upevňovať resp. rozvíjať platformu známostí jednotlivcov s rovnakým pôvodom.

4 Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru Vašej národnostnej menšiny

Finančné zdroje podpory kultúrnych projektov poľskej národnostnej menšiny zostávajú oproti predchádzajúcim rokom nezmenené:

- štátna podpora – v rámci grantového programu finančných prostriedkov od Úradu vlády Slovenskej republiky;
- podpora z komunálnej sféry – mestu Dubnica je priznávaná stála podpora zo strany miestnej samosprávy. Mestám ako Nitra, Košice a Bratislava je miestnou samosprávou pridelená príležitostná finančná podpora.

- podpora z materskej krajiny – finančná podpora z Poľskej republiky pre podporu kultúry poľskej národnostnej menšiny na Slovensku pochádza od Ministerstva zahraničných vecí Poľskej republiky.
  - zo zahraničných nadácií resp. fondov EÚ poľská národnostná menšina nedostáva žiadnu finančnú podporu.

5 Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

V oblasti kultúry poľská národnostná menšina nezaznamenáva významnejšie ťažkosti.

Rómska národnostná menšina

Kultúrne inštitúcie

Divadlo Romathan je prvé profesionálne rómske divadlo na Slovensku. Bolo zriadené Ministerstvom kultúry SR v roku 1992 v Košiciach a do roku 1996 bolo v priamej zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva kultúry SR a profilovalo sa ako celoštátne divadlo. Od roku 2002 patrí do zriaďovateľskej pôsobnosti Košického samosprávneho kraja.

Divadlo je svojou pôsobnosťou šíriteľom rómskej kultúry doma i v zahraničí. Je nositeľom, propagátorom a čiastočne aj uchovávateľom štyroch základných prameňov rómskej kultúry – a to slovného odkazu (zároveň aj jazyka), spevu, hudby a tanca. Rómske profesionálne divadlo malo pri svojom vstupe do 12. sezóny, za sebou 34 úspešných premiér, viac ako 1 700 predstavení. Predstavenia Divadla Romathan videlo (okrem filmov a televízie) viac ako 750 000 divákov, z nich 1/5 v zahraničí v 11 štátoch Európy a v ich 70 mestách. Okrem Českej republiky, Poľska a Maďarska to bol Brusel a Štrasburg, kde aj na pôde Rady Európy a Európskeho parlamentu úspešne reprezentovali Slovensko a umenie Rómov žijúcich v tejto krajine.

Vedenie Divadla Romathan sa pokúšalo o opatrenia vo vzťahu k finančnému zabezpečeniu fungovania divadla smerom k nadriadenému orgánu – v tom čase MK SR i k rozličným donorským organizáciám. V roku 1999 a najmä v roku 2000 sa divadlu podarilo získať finančnú výpomoc z Open Society Institute (OSI) v Budapešti. Vedenie žiadalo Ministerstvo kultúry SR (MK SR) o presunutie Divadla Romathan ako divadla s celoslovenskou pôsobnosťou pod ich zriaďovateľskú pôsobnosť, avšak tejto žiadosti MK SR nevyhovelo.

Dokumentačno-informačné centrum rómskej kultúry (ďalej len „DICRK“) v Štátnej vedeckej knižnici v Prešove. Ide o národný projekt v gescii Ministerstva kultúry SR, ktorého cieľom bolo vybudovať DICRK ako odborné pracovisko a organizačnú zložku Štátnej vedeckej knižnice. Výstupmi projektu sú konkrétne kultúrne objekty vytvorené v digitálnej podobe, ktoré budú dostupné pomocou on-line služby zavedenej pre širokú užívateľskú verejnosť, a to aj v rómskom jazyku. Pracovisko je obsahovo zamerané na dokumentovanie prejavov živej rómskej kultúry, najmä na hudbu a hudobnú vedu, orálnu históriu Rómov, rómsku literatúru a prácu s jazykom, remeslá a výtvarné umenie. Knižnica spravuje aj prezentačný portál

v trojazyčnom prevedení (rómsky, anglicky a slovensky), ktorý je tiež výsledkom implementovaného projektu. V súčasnosti má 8 zamestnancov, ktorí sú z hľadiska efektívnejšieho riadenia a fungovania rozdelení do 2 útvarov, pričom obidva útvary spoločne participujú na tvorbe a prezentácii digitálneho obsahu. V rámci pôsobnosti DICRK je k dispozícii aj špecializovaná študovňa – študovňa romistiky ako jediná v rámci SR.

Múzeá

Slovenské národné múzeum - Múzeum kultúry Rómov na Slovensku. Múzeum je špecializovanou zložkou Slovenského národného múzea v Martine. Ide o pracovisko s celoslovenskou pôsobnosťou. Vzniklo v roku 2002 ako Dokumentačné centrum rómskej kultúry na Slovensku a v roku 2004 sa transformovalo na Múzeum kultúry Rómov na Slovensku.

Vihorlatské múzeum v Humennom. V rokoch 1996 – 2008 sa múzeum venovalo dokumentácii života a histórie Rómov na Slovensku a má aj zbierkový fond. Múzeum je v pôsobnosti Košického samosprávneho kraja.

Gemersko-malohontské múzeum v Rimavskej Sobote. Patrí medzi najstaršie múzeá na Slovensku, vzniklo v roku 1882. Hlavným zameraním múzea je dokumentácia prírody a spoločnosti historického regiónu Gemera a Malohontu. Ide o región s početnou rómskou komunitou a múzeum sa venuje od roku 1996 dokumentácii hmotnej a duchovnej kultúry Rómov v širšom regióne. Je v zriaďovateľskej pôsobnosti Banskobystrického kraja.

Festivaly

Na Slovensku pôsobí niekoľko desiatok rómskych folklórnych súborov a skupín, tanečných súborov a hudobných zoskupení. Ich repertoár je pomerne široký od tradičných rómskych piesní a tancov, cez rom-pop až po moderné štýly. Avšak všetkým sa dotýka nedostatočné zabezpečenie každodennej klubovej činnosti a podpory pre nacvičovanie. Svoje aktivity spravidla kombinujú s inými činnosťami ako komunitná práca, organizovanie festivalov alebo činnosti v sociálnej oblasti. Začiatkom roku 2015 sa situácia o niečo zlepšila v dôsledku implementácie Národného projektu Komunitné centrá, prostredníctvom, ktorého sa vytára priestor (financie, personálne zabezpečenie) pre aktívnu činnosť niektorých súborov. Medzi najväčšie, najkvalitnejšie (s medzinárodnou účasťou interpretov) sa na Slovensku aj v roku 2014 radili tieto festivaly:

*Ludia z rodu Rómov (OZ KZRZR),
Cigánsky oheň (OZ Lavuta),
International Gypsy Fest (OZ Roma Production),
Festival rómskej kultúry BALVAL FEST (OZ Lačho drom),
Celoslovenský rómsky festival Ternipen (OZ Ternipen)
Romano hangoro (OZ Cespom),
Adaj Sam (OZ Romano jiloro – financovane zo zdrojov mesta Krupina).*

Menšieho charakteru (na lokálnej, regionálnej úrovni sa však realizuje viacero festivalov v rôznych kútoch SR, ktorých kvalita aj kvantita však zostáva skôr na úrovni oslovovania domácich interpretov, je však veľmi potrebná.

Napriek tomu, že zdroje pre rómsku národnostnú menšinu predovšetkým z dotačného programu KNM zostávajú v posledných 4-5 rokoch na rovnakej úrovni, prípadne mierne narastajú, nie je možné pokryť záujem organizácií ale ani reálne potreby pre rozvoj všetkých oblastí kultúry rómskej národnostnej menšiny. Problematickým sa javí aj skutočnosť, že na opakujúce sa aktivity, teda v kontexte realizácie festivalov je potrebné každoročne žiadať o podporu prostredníctvom projektu. Vzhľadom k tomu, že dotácie zo štátneho rozpočtu sa pridávajú v kalendárnom roku, v ktorom zároveň musia byť zdroje použité a musí byť predložené ich zúčtovanie je problematická podpora aktivít, ktoré prebiehajú kontinuálne počas celého roka, napr. činnosť médií, klubová činnosť a pod.

Rómsky holokaust

Medzi najdôležitejšie aktivity patria podujatia, ktorými si pripomíname *Medzinárodný deň Rómov* pripadajúci na 8. apríl a *Pamätný deň rómskeho holokaustu*, ktorý sa viaže na 2. alebo 3. august. Podujatia k týmto pamätným dňom organizuje *Občianske združenie In Minorita*.

Rómske tlačené a elektronické médiá

Médiá zohrávajú kľúčovú úlohu pri vytváraní obrazu jednotlivých skupín obyvateľstva vrátane rómskej národnostnej menšiny. Názory a postoje majority voči rómskej populácii sa neodvíjajú len od osobnej skúsenosti, informácií o ich spôsobe života, tradíciách a kultúre, ale najmä od ich obrazu prezentovaného v médiách či vo vyjadreniach verejných činiteľov a osobností spoločenského života, ktoré majú významný vplyv na verejnú mienku. V nej sa

dlhodobo udržiava predstava, že štát vychádza v oblasti sociálnych práv a sociálneho zabezpečenia v ústrety Rómom nepomerne viac, ako k nerómskym obyvateľom. Pretrvávajú stereotypizácia Rómov ako sociálne neprispôsobivej skupiny zaťažujúcej sociálny systém a obraz rómskej populácie ako deviantov, či páchatel'ov trestnej činnosti. Jedným z dôležitých predpokladov úspešného integrovania Rómov je preto zmena verejnej mienky. V tomto kontexte sa ukazuje silná potreba deetnizovať verejný priestor a poskytnúť tak neutrálnu pôdu na vznik diskusie bez predsudkov a etnických stereotypov. Kľúčovú úlohu v tomto procese zohrávajú aj rómske médiá.

Úlohu menšinových médií zdôrazňuje aj Rámcový dohovor o ochrane práv národnostných menšín: Štát je povinný podporovať vysielanie v danom jazyku v rámci verejnoprávneho vysielania alebo povzbudzovať súkromné elektronické médiá k tomu, aby do svojho vysielania zahrnuli túto službu, a primeranými spôsobmi podporovať produkciu ostatných médií. Výkladová správa k Európskej charte regionálnych alebo menšinových jazykov uvádza tiež, že čas a priestor, ktorý si regionálne alebo menšinové jazyky môžu zabezpečiť v médiách, je pre ich ochranu životne dôležitý. V súčasnosti si žiaden jazyk nemôže uchovať svoj vplyv, pokiaľ nemá prístup k novým formám masovej komunikácie. Rovnako európske inštitúcie zdôrazňujú ochrannú a podpornú úlohu štátu pri starostlivosti o menšinové médiá. V rôznych hodnotiacich správach mimovládnych inštitúcií však postavenie rómskych médií nie je hodnotené. Šírenie informácií podmieňujúcich národovtorné procesy aj dnes potrebuje prostriedky, ktoré dokážu naraz osloviť veľké skupiny ľudí. A to sú práve médiá.

V tejto súvislosti je potrebné konštatovať, že každý rok je pre omeškanie doručenia finančných prostriedkov ohrozená kontinuita publikovania rómskych médií, ktoré musia produkovať a vysielat' aj bez financií. Preto každým rokom hrozí týmto médiám zánik.

Tlačené médiá

Romano nevo lil – prvé rómske tlačené noviny vychádzali v rokoch 1970-73 v Brne pod názvom *Romano lil*, na Slovensku to bol magazín *Romen*. *Romano lil* neskôr *Romano nevo lil* (ďalej len „RNL“) vychádza od roku 1991. Vedenie redakcie sa hlavne po roku 1993 zameralo na informácie z kultúry. Postupne sa však RNL stávalo priestorom na prezentovanie ľudskoprávných (tret'osektorových) a sociálnych problémov komunity. Príkladom existenčných problémov je skutočnosť, že noviny *Romano nevo lil* v roku 2013 nevyšli kvôli finančným problémom ani raz.

Noviny v rokoch 1993 – 2008 viedla Daniela Hivešová-Šilanová (1952 – 2008), ktorá sa rozhodujúcou mierou zaslúžila o ich udržanie a rozvoj. Redakcia novín sa nachádza v Prešove. Ide o jediné nezávislé noviny pre rómske obyvateľstvo tohto druhu na Slovensku. V súčasnosti je šéfredaktorom Roman Čonka. Fungujú s podporou Úradu vlády SR v rámci dotačného programu Kultúra národnostných menšín. Za obsah zodpovedá občianske združenie Jekhetane – Spolu. V roku 2014 síce vyšli v náklade 18 tisíc ks, ale v porovnaní z predchádzajúcimi rokmi dochádza k technickým problémom, napríklad pri ich distribúcii, ktorá bola kvôli nedostatku finančných prostriedkov nezrealizovateľná (položka na distribúciu bola v rámci finančného rozpočtu vypustená, keďže žiadateľ prioritne sledoval prvotný zámer, a to spracovanie obsahu a následne vydanie novín).

Rómske mediálne centrum – Roma Press Agency (RPA)

Rómske mediálne centrum (ďalej len „MECEM“) vzniklo v Košiciach v roku 2001. Jeho cieľom bolo poskytovať majoritným médiám objektívne informácie zo života komunity a súčasne vytvárať priestor pre Rómov, v rámci ktorého by získali mediálnu prax pre prácu v profesionálnych médiách. Rozdiel oproti RNL sa prejavil v odlišnej štruktúre informácií.

Cieľom Rómskeho mediálneho centra je informovať o všetkých aspektoch života komunity, dávať priestor mladým, vzdelaným ľuďom aj politikom pri zachovaní politickej nezávislosti. Potenciál centra sa odrazil aj v ďalších mediálnych výstupoch, z ktorých najvýznamnejší bolo vydávanie prílohy týždenníka Domino fórum pod názvom Rómske listy v rokoch 2003-2004. Od roku 2006 sa stala RPA dodávateľom rómskych národnostných programov STV a od roku 2009 aj Slovenský rozhlas. Vzhľadom k tomu, že hlavným partnerom Rómskeho mediálneho centra je verejnoprávny Rozhlas a televízia Slovenska (RTVS), redakcia sa vo svojej činnosti riadi etickým kódexom RTVS. V súčasnosti MECEM zastupuje Slovensko v pracovnej skupine pri EBU (European Broadcast Union) zameranej na vysielanie programov pre rómsku komunitu.

Gipsy Television – OZ European Media Centre

je rómska internetová televízia. Projekt realizuje European Media Centre od roku 2010. Cieľom je prinášať divákovi, čitateľovi nášho portálu aktuálne informácie z oblasti sociálnej politiky, školstva, zdravotníctva, ľudských práv či diskriminácie. Hlavným nástrojom na dosiahnutie cieľa je autorská výroba audiovizuálnych diel. V rámci svojich aktivít sa zameriava na zlepšenie informovanosti širokej verejnosti, pretože ukazuje rómske pozitívne

vzory a projekty dobrej praxe. Prispieva tak k vytváraniu pozitívnejšej verejnej mienky vo vzťahu k Rómom.

Mimovládne neziskové organizácie (ďalej len „MVO“)

Rómske MVO je možné rozdeliť podľa zamerania do dvoch skupín:

1. pracujúce na lokálnej – komunitnej úrovni, zväčša bez dostatočných ľudských kapacít, finančne nestabilných, bez potrebného technického vybavenia, bez akéhokoľvek alebo nedostatočného príjmu z projektovej a vedľajšej činnosti, fungujúce zväčša na dobrovoľnej účasti, bez kapacít uchádzať sa o finančné zdroje z EÚ;
2. pracujúce na regionálnej alebo aj na národnej úrovni, odkázané na finančné zdroje jedného alebo viacerých donorov, finančne nestabilné a neschopné samofinancovania, s obmedzenými ľudskými kapacitami, s nedostatočným zameraním na vzťahy s verejnosťou a masovokomunikačnými prostriedkami, či výskumné aktivity, bez advokačných kompetencií s absentujúcim efektívnym mechanizmom vnútorného riadenia a procesov strategického plánovania.

Len časť z uvedených mimovládnych organizácií sa venuje projektom zameraným v oblasti kultúry. Z vysokého počtu mimovládnych neziskových organizácií venujúcich sa rómskej téme u nás však iba malá časť vyvíja svoju činnosť kontinuálne (vzhľadom k nedostatku odborných kapacít k dizajnovaniu, teda písaniu projektov v kontexte aktuálnych výziev a preto len malá časť môže svoje aktivity profesionalizovať a držať líniu uvedenú v stanovách ich občianskych združení. Iniciatívy zamerané na vytváranie partnerstiev so samosprávami (ako potenciálnymi predkladateľmi žiadostí napr. o NFP, sú skôr v deklaratívnej, ako reálnej podobe, ale predstavujú zatiaľ len plánovaný rozmer efektívnej a konštruktívnej spolupráce, prepojenia štátu, samospráv, VÚC a tretieho sektora, napríklad Banská Bystrica – Memorandum o spolupráci piatich rómskych občianskych združení.) – netuším čo tým chceli povedať.....Pritom práve takéto iniciatívy na princípe partnerstva a subsidiarity založenom na potrebe spolupracovať a koordinovať úsilie a prostriedky zainteresovaných subjektov v rovine horizontálnej (obce a regióny navzájom) aj vertikálnej (ministerstvá, regióny, obce) za predpokladu efektívnej vzájomnej komunikácie bez kompetenčných a implementačných sporov môžu efektívne posilňovať postavenie rómskych marginalizovaných komunít.

Finančné a nefinančné zdroje podpory rómskej kultúry

Posilnenie postavenia rómskych komunít cestou podporovania ich národnej identity a kultúry je nesporne dôležité, avšak nemalo by sa chápať ako primárny cieľ. Podľa spracovateľov tejto správy musí predkladaná správa reflektovať aj špecifické postavenie rómskej národnostnej menšiny v SR predovšetkým pokiaľ ide o zlú sociálnoekonomickú situáciu najmä marginalizovaných komunít.

V súvislosti s podporou rómskej národnostnej menšiny súvisí otázka zdroja dát o jej početnosti. Rómovia mali po prvýkrát možnosť prihlásiť sa k rómskej národnosti v Sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 1991. Etnicita sa zaznamenávala na princípe seabedeklarácie a pravdepodobne v dôsledku toho došlo k výraznému štatistickému poklesu početnosti rómskej populácie v porovnaní s odhadmi o počte Rómov. Tento trend pretrval pri sčítaní v roku 2001 a 2011. Avšak podľa Atlasu rómskych komunít 2013 bolo identifikovaných cca 402 840 Rómov, t.j. osôb ktorí sú považovaní okolím za Rómov. Keďže k 31.12.2011 žilo na Slovensku celkovo 5 404 322 obyvateľov, celkový počet Rómov na Slovensku tvorí 7,45 %. Odhady Výskumného demografického centra hovoria s veľkou pravdepodobnosťou o 440 000 Rómoch žijúcich na území SR v roku 2011, čo je približne 8 % celkovej populácie.

V tejto súvislosti je potrebné pri nastavovaní opatrení, že táto druhá najpočetnejšia národnostná menšina žijúca v SR nemá materskú krajinu, pričom v nadväznosti na sociálnoekonomickú situáciu je potrebné využívať aj inštitút dočasných vyrovnávacích opatrení, ktoré slúžia k napraveniu znevýhodneného postavenia príslušníkov určitých skupín; ich cieľom je skutočná rovnosť príležitostí pre všetkých. Zohľadňujú to, že príslušníci niektorých menšín sú kvôli historickej, respektíve prebiehajúcej diskriminácii vo faktickom znevýhodnení a koncept formálnej rovnosti toto znevýhodnenie len prehlbuje. Preto je nutné príslušníkom marginalizovaných skupín ponúknuť také prostriedky, ktoré im umožní vyrovnáť existujúce znevýhodnenia a dosiahnuť tak rovnosť skutočnú (reálne/de facto) materiálnu rovnosť.

Zásadným dokumentom v tejto oblasti je *Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020*, ktorej cieľom je vytvoriť základ pre akčné plány a ustanoviť úlohy na prípravu opatrení, politik a právnych noriem na všetkých úrovniach štátnej správy v Slovenskej republike na obdobie rokov 2012 – 2020, zámerom ktorých je zastavenie

segregácie rómskych komunít, výrazný pozitívny obrat pri sociálnom začleňovaní rómskych komunít, nediskriminácia a zmena postoja väčšinového obyvateľstva voči rómskej menšine. V stratégii okrem iného sa uvádza, že kultúrne vylúčenie je odoprenie práva jedinca či skupiny participovať na kultúre spoločnosti a zdieľať jej kultúrny kapitál, vzdelanosť a kultúru. Stratégia je zameraná na viaceré cieľové skupiny, v rámci ktorých aj na Rómov, ako národnostnú menšinu, čo je podstatné aj v kontexte predkladanej správy.

Najvýznamnejšie nedostatky a ich dôvody

Kultúra všeobecne je oblasťou, ktorá potrebuje byť neustále podporovaná, vyvíja sa v kontexte dennodenných potrieb, technologických vymoženosti a tieto neobchádzajú ani rómsku komunitu. A keď to tak nie je, vzniká nedostatok, stagnácia a stereotyp vnímania kultúrneho dedičstva Rómov v optike „muzikantov, kováčov.“ Dôvodom je často nedostatok predovšetkým finančných odborných a personálnych kapacít. Navyše, finančné prostriedky určené na vyrovnanie sociálnych rozdielov a sociálnu inklúziu, ktoré pochádzajú predovšetkým zo štrukturálnych fondov EÚ nie sú určené na podporu kultúry, ale len okrajovo pre niektoré aktivity smerujúcim k posilňovaniu postavenia Rómov ako národnostnej menšiny.

Paradoxne vstup Slovenska do EÚ dňa 1. mája 2004 znamenal pokles podpory pre neziskový sektor. Z vysokého počtu mimovládnych organizácií venujúcich sa rómskej téme iba malá časť dokázala realizovať svoju činnosť kontinuálne a svoje aktivity profesionalizovať. Väčšina z nich sa nedokáže uchádzať o prostriedky z európskych štrukturálnych fondov, či už pre byrokratickú náročnosť, alebo nedostatok zdrojov na spolufinancovanie. Rómske mimovládne organizácie sa nedokázali uchádzať ani o finančné prostriedky nórskeho finančného mechanizmu, dokonca ani o finančné prostriedky z Nadácie otvorenej spoločnosti, ktoré sú prioritne určené pre rómsku populáciu. Finančné prostriedky z dotácií štátneho rozpočtu nepostačujú na pokrytie potreby množstva mimovládnych organizácií, ich každodenné aktivity najmä s deťmi a mládežou a na budovanie kapacít v neziskovom sektore, ktorých cieľovou skupinou sú Rómovia. Dôsledkom je priepastný rozdiel medzi rómskymi a nerómskymi mimovládnymi neziskovými organizáciami, ich silou a individuálnymi schopnosťami. Niektoré z aktívnych nerómskych organizácií si uvedomujú túto skutočnosť a svojou činnosťou nahrádzajú rómske MVO a na verejnosti vystupujú ako zástupcovia rómskej populácie. Takúto bariéru môže prelomiť iba zlepšenie riadenia ľudských zdrojov, efektívne strategické riadenie a dostatok pozornosti venovanej mobilizácii

dobrovoľníkov. Je nevyhnutné prijať kreatívne, flexibilné a dlhodobejšie stratégie rozvoja ľudských zdrojov a budovania partnerstiev s verejným a súkromným sektorom.

Ukončenie činnosti zahraničných nadácií a ekonomická kríza spôsobila, že mnohé z mimovládnych organizácií ukončili svoje aktivity. Väčšina z nich nedokáže získať finančné prostriedky na svoju činnosť ani z 2 % daní. V súčasnosti sa predpokladá, že väčšina aktívnych organizácií pôsobiacich v oblasti rómskeho mimovládneho neziskového sektora získava finančnú podporu prevažne zo štátnych dotácií, ktoré však svojou dĺžkou implementácie projektov limitujú ich udržateľnosť, resp. kontinuálny chod. V súčasnosti sa viacero rómskych MVO zapojilo napríklad do Národného projektu komunitných centier.

Návrhy riešení:

- aktívnejšia prezentácia potrieb rómskych MVO v Rade mimovládnych organizácií, zvýšiť počet zástupcov v tejto rade z radov aktívnych MVO;

Iniciátor: Zástupcovia rómskych MVO;

- divadlo Romathan – iniciovať pracovné stretnutie kompetentných orgánov a inštitúcií k otázkam jeho finančného zabezpečenia;

Iniciátor: Divadlo Romathan;

- Zmena systému finančnej podpory občianskych združení s dlhoročnou tradíciou realizácie kultúrno-spoločenských podujatí: festivaly, tábory, literárne podujatia, tvorivé dielne a podobne tak, aby bola zabezpečená udržateľnosť realizácie tradičných projektov

Iniciátor: Rómske MVO v spolupráci s ÚSVNM;

- Rómsky holokaust – zabezpečiť synchronizáciu termínov konania pietnych aktov – vzhľadom na situáciu, keď sa jeden pietny akt uskutočňuje v Banskej Bystrici 2. augusta a druhý následne 3. augusta, čo dezorientuje potenciálnych účastníkov podujatia.

Rusínska národnostná menšina

V Slovenskej republike v oblasti kultúry rusínskej národnostnej menšiny pôsobia dve základné skupiny, a to profesionálne inštitúcie a mimovládne organizácie prevažne ako občianske združenia.

V oblasti rusínskej kultúry pôsobia aktívne aj naďalej štyri profesionálne organizácie: špecializované múzeum *Slovenského národného múzea Múzeum rusínskej kultúry* v Prešove, kultúrne inštitúcie v zriaďovateľskej pôsobnosti prešovského samosprávneho kraja *Divadlo Alexandra Duchnoviča* (ďalej len „DAD“) v Prešove a *Poddukelský umelecký ľudový súbor* (ďalej len „PULS“) v Prešove a vedeckopedagogickým, výskumným, vývojovým a dokumentačným pracoviskom Prešovskej univerzity je *Ústav rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity* v Prešove, ktorý má v uvedenej skupine osobitný komplexno-spoločenský charakter.

Najstaršou spomedzi rusínskych organizácií pôsobiacich od svojho založenia na poloprofesionálnej báze je občianske združenie *Rusínska obroda na Slovensku*, ktorá vznikla v roku 1990 ako reakcia Rusínov na celospoločenské zmeny a zároveň bola hybnou silou pri kultúrno-spoločenských aktivitách rusínskej národnostnej menšiny po politicko-spoločenských zmenách v roku 1989.

Postupne vnikli ďalšie spolky a združenia, ktoré uvádzame v abecednom poradí:

Akadémia rusínskej kultúry v Slovenskej republike, Prešov; Asociácia rusínskych organizácií v Slovenskej republike, Prešov; Domovina naša, Lipany; Eurokarpaty, Medzilaborce; Folklórny súbor Ruthenia ensemble, Bratislava; Klub Rusínov Slovenska, Prešov; Molody.Rusyny, Bratislava; Okresná organizácia Rusínskej obrody vo Svidníku, Svidník; Občianske združenie Rusín-Chmeľová, Chmeľová; Občianske združenie Honty, Svidník; Občianske združenie Rusinija, Humenné; Občianske združenie Rutenicart, Svidník; Občianske združenie Kolysočka-Kolíška, Prešov; Pravoslávna Makovica, Svidník; Rusín a Ľudové noviny, Prešov; Rusínska obroda na Slovensku, Prešov; Rusínska obroda - regionálny klub v Bardejove, Bardejov; Rusínske bratstvo, Prešov; Rusínske záujmové združenie, Humenné; Rusínski Umelci pod Vihorlatom, Stakčinska Roztoka; Rusínsky kultúrno-osvetový spolok A. Duchnoviča v Prešove, Prešov; Ruský klub 1923, Prešov; Slovenská asociácia rusínskych organizácií, Prešov; Slovensko-rusínska spoločnosť pre spoluprácu a

priateľstvo, Spišská Nová Ves; Spoločnosť Andyho Warhola, Medzilaborce; Spolok Rusínov-Karpatorusov-SRUKAR, Košice; Spolok karpatských Rusínov Košice, Košice; Spolok Rusínov Spiša, Kežmarok; Spolok rusínskych spisovateľov Slovenska, Prešov; Spolok sv. Jána Krstiteľa (Obšcestvo sv. Joana Krestiteľa), Čirč; Svetový kongres Rusínov, Prešov; Svetové fórum rusínskej mládeže, Prešov; Združenie Alexandra Duchnoviča, Topoľa; Združenie Bilovežan, Beloveža; Združenie inteligencie Rusínov 55 Slovenska, Bratislava; Združenie Milénium Údol, Údol; Združenie občanov, rodákov a sympatizantov Radvane, Združenie Ruch v SR, Prešov; Združenie Rusínov Slovenska, Prešov.

Existuje niekoľko ďalších združení, ktoré pôsobia v oblasti rusínskej kultúry, ale nemajú ako predmet činnosti rusínsku kultúru resp. vo svojom názve termín Rusín/rusínsky. Zoznam občianskych združení, ktoré si za predmet činnosti vytýčili aktivity podporujúce rozvoj rusínskej národnostnej menšiny sú evidované v registri Ministerstva vnútra Slovenskej republiky.

Štruktúra systému národnostných inštitúcií

Pri charakterizovaní postavenia jednotlivých organizácií treba konštatovať, že prevažná väčšina občianskych združení pracuje na amatérskej, nanajvýš na poloprofesionálnej báze. V rámci profesionálnych kultúrnych inštitúcií pôsobí Divadlo Alexandra Duchnoviča v Prešove a Poddukelský umelecký ľudový súbor v Prešove, ktorých zriaďovateľom je Prešovský samosprávny kraj. V oblasti kultúry a rozvoja národnostného školstva vyvíja významnú činnosť Ústav rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity v Prešove a Slovenské národné múzeum – Múzeum rusínskej kultúry v Prešove. V oblasti vzdelávania pedagogických pracovníkov vyučujúcich rusínsky jazyk na základných školách zohráva výraznú úlohu Metodicko-pedagogické centrum, regionálne pracovisko Prešov, ktoré umožnilo metodickú prípravu troch aktualizáčnych kontinuálnych vzdelávaní. Tie by sa priebežne počas prvého kalendárneho polroka mali zrealizovať v plnej miere. V oblasti vzdelávania mladej generácie Rusínov v ich rodnom jazyku zohralo v roku 2014 veľkú úlohu OZ Kolíska-Kolysočka, ktoré už druhý rok organizovalo projekt večerných škôl rusínskeho jazyka. V rámci jeho aktivít sa umožnilo bežmála 400 žiakom vzdelávať a zdokonaľovať v ich rodnom jazyku. Súčasťou aktivít tohto združenia bolo aj organizovanie hromadných kultúrnych akcií (Betlehémsky večer - v mnohých mestách SV Slovenska) a vydanie prvej

učebnice pre predprimárne vzdelávanie pod názvom - Rusínsky jazyk pre najmenších. V rámci Rozhlasu a televízie Slovenska je vytvorený samostatný tím rusínskeho vysielania Slovenského rozhlasu so sídlom v Košiciach a Slovenskej televízii v Košiciach pôsobí rusínsky tím Redakcie národnostného vysielania STV. Medzi najvýznamnejšie inštitúcie patria tieto organizácie s nasledovným predmetom činnosti:

- *Ústav rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity*, 17. novembra 15, 080 01 Prešov – vedecko-pedagogické pracovisko Prešovskej univerzity zamerané na štyri oblasti: vedecko-výskumnú a vývojovú oblasť normotvorby rusínskeho spisovného jazyka, pedagogicko-výchovnú, publikačnú a dokumentačnú činnosť. Zabezpečuje vysokoškolskú prípravu učiteľov rusínskeho jazyka.

Ústav národnostných štúdií a cudzích jazykov Prešovskej univerzity v Prešove vznikol 1. septembra 1998 ako pracovisko s celouniverzitnou pôsobnosťou. Jeho integrálnou súčasťou bolo oddelenie rusínskeho jazyka a kultúry. Ústav národnostných štúdií a cudzích jazykov je inštitucionálnym predchodcom dnešného Ústavu rusínskeho jazyka a kultúry. V roku 2006 došlo k zmene názvu a tiež k zmene štatútu aj zamerania. Oddelenie rusínskeho jazyka a kultúry bolo v dôsledku uvedených zmien zredukované iba na „skupinu pre rusínsky jazyk a kultúru“ v rámci nového oddelenia pre výskum národnostnej problematiky. Prioritným cieľom Ústavu rusínskeho jazyka a kultúry je príprava budúcich pedagógov na vyučovanie rusínskeho jazyka. Ďalej však dodáva, že okrem tejto prioritnej úlohy je práca ústavu rozdelená do ďalších oblastí: vedeckej; publikačnej; dokumentačnej; starostlivosti o jazyk. Aktuálne sa pedagogický kolektív ústavu skladá z týchto interných a externých pracovníkov: doc. PhDr. Anna Plišková, PhD., prof. PhDr. Júlia Dudášová, DrSc., doc. PhDr. Andrej Antoňák, CSc., doc. PhDr. Vasil Jabur, CSc., PhDr. Stanislav Konečný, CSc., PhDr. Kvetoslava Koporová, PhD., Mgr. Valerij Paďak, CSc., Mgr. Zuzana Andrejová, PhD., Mgr. Martin Cubjak, Mgr. Marek Gaj, doc. Vladislav Grešlík, ArtD., RNDr. Juliana Krokusová, PhD., Mgr. Mária Lancková, PhD., Mgr. Marián Marko, Mgr. Silvia Zelinková, Mgr. Zdenka Citriaková, Mgr. Michal Pavlič, PaedDr. Janette Lišivková.

Ústav má aktuálne akreditované tieto študijné programy:

- Bakalársky študijný program rusínsky jazyk a literatúra v študijnom odbore 1.1.1 Učiteľstvo akademických predmetov (garantka doc. PhDr. Anna Plišková, PhD.);

- Magisterský študijný program rusínsky jazyk a literatúra v študijnom odbore 1.1.1 Učiteľstvo akademických predmetov (garantka doc. PhDr. Anna Plišková, PhD.);

- Doktorandský študijný program slavistika – rusínsky jazyk a literatúra v študijnom odbore 2.1.28 Slovanské jazyky a literatúry (garantka prof. PhDr. Júlia Dudášová, DrSc.).

Ďalšie vzdelávacie projekty, ktorým sa ústav venuje:

- od roku 2008 sa koná Deň otvorených dverí, na ktorom si návštevníci môžu prezrieť prezentáciu karpatorusistiky. Tento projekt je pripravený hlavne pre stredoškóľákov.

- od roku 2009 sa koná Vedecký seminár karpatorusistiky. Jeho návštevníci sú domáci, ale aj zahraniční hostia, napríklad z Česka, Poľska, Srbska, Rakúska, Maďarska, Ukrajiny, Kanady. Výsledkom takéhoto semináru je recenzovaný zborník vedeckých štúdií (Studium Carpato-Ruthenorum 2009, 2010, 2011, 2012, 2013),

- od r. 2010 sa každý rok koná projekt pod názvom Studium Carpato-Ruthenorum Medzinárodná letná škola rusínskeho jazyka a kultúry. (www.unipo.sk/pracoviska/urjk)

- *Divadlo Alexandra Duchnoviča*, ul. Jarková 77, 080 01, Prešov – je tradičnou profesionálnou, kultúrnou a umeleckou ustanovizňou v oblasti divadelnej činnosti. Základným poslaním divadla je utváranie podmienok na vznik a verejné šírenie divadelných diel v rusínskom jazyku s osobitým zameraním na rozvoj kultúrneho života Rusínov žijúcich na území Slovenskej republiky. Divadlo je známe kvalitnými vystúpeniami na malej a veľkej scéne a vystúpenia sú orientované na mnohé tematické situácie s rusínskymi reáliami (www.divadload.sk).

- *Poddukelský umelecký ľudový súbor*, Nám. legionárov 6, 080 01, Prešov – je profesionálne umelecké teleso, javiskovo stvárňujúce vokálno – hudobné a tanečné bohatstvo Rusínov. V jeho troch zložkách – tanečnej, speváckej a hudobnej pracuje viac ako 40 umelcov. Dramaturgia sa zameriava predovšetkým na tradície Rusínov žijúcich na východnom Slovensku ale tiež na folklór ostatných regiónov Slovenska. PULS je garantom a sprievodcom nie jedného rusínskeho kultúrneho podujatia (www.puls-slovakia.sk).

- *SNM – Múzeum rusínskej kultúry*, ul. Masarykova 20, 080 01, Prešov – múzeum s celoštátnou pôsobnosťou, ktoré vzniklo ako dokumentačné, vedeckovýskumné a metodické

pracovisko zamerané na dejiny a kultúru rusínskej národnostnej menšiny na Slovensku. Expozícia slúži ako prostriedok získavania bezprostredných poznatkov o histórii, etnografii, konfesii a jazyku Rusínov. Jeho poslaním je cieľavedomé získavanie, spracovávanie a sprístupňovanie múzejných zbierok materiálnej a duchovnej kultúry Rusínov. Sprístupnenie časti priestorov v budove múzea na 1. poschodí sa uskutočnilo 30. decembra 2013. Budova múzea podlieha aj naďalej rozsiahlej rekonštrukcii počas roka 2014 (www.snm.sk/?muzeumrusinskej-kultury)

- *Svetový kongres Rusínov*, ul. Slovenská 40, 080 01, Prešov – organizácia registrovaná v Slovenskej republike, ktorá od roku 1991 združuje rusínske národnostné spolky a združenia v jednotlivých krajinách, kde žijú Rusíni. Združuje Rusínov zo Slovenska, Ukrajiny, Poľska, Maďarska, Rumunska, Srbska, Chorvátska, Česka, USA a Kanady. Svetový kongres Rusínov sa schádza raz za dva roky a jeho výkonným orgánom je Svetová rada Rusínov. Mládežníckou organizáciou kongresu je Svetové fórum rusínskej mládeže. SKR vydáva *Holos Rusína* – kultúrno-beletristický časopis Rusínov (www.rusynworldcongress.org).

- *Rusínska obroda na Slovensku*, ul. Slovenská 40, 080 01, Prešov – najstaršia rusínska organizácia na Slovensku, ktorá sa zameriava na obrodzovanie národnostného povedomia Rusínov, záchranu materinského jazyka a kultúrneho dedičstva, organizuje viaceré podujatia celoštátneho významu. Skladá sa z organizačných jednotiek – miestnych organizácií. Z jej organizačnej štruktúry sa odčlenili dve samostatné organizácie v okresných mestách – Rusínska obroda, regionálny klub v Bardejove a Okresná organizácia Rusínskej obrody vo Svidníku. Vydáva informačný dvojtýždenník *info RUSIN* (www.rusinskaobroda.sk).

- *Rusín a Ludové noviny*, Duchnovičovo nám. 1, 081 48, Prešov – občianske združenie zameriavajúce sa na vydavateľskú činnosť. Vydáva *Ludové noviny* - kultúrno- spoločenský mesačník Rusínov SR a *Rusín* - kultúrno-náboženský časopis. Zároveň je vydavateľstvom učebníc pre základné a stredné školy v SR s vyučovacím jazykom a vyučovaním rusínskeho jazyka. No posledné štyri roky nedostalo príležitosť túto dôležitú úlohu v kultúrno-spoločenskom živote Rusínov naplniť (www.rusynacademy.sk).

- *Združenie inteligencie Rusínov Slovenska*, ul. Pribišova 8, 841 05, Bratislava 4 – občianske združenie podporujúce kultúrne a spoločenské aktivity v hlavnom meste SR Bratislave, ale aj v ďalších regiónoch obývaných Rusínmi, zapojené do viacerých národnostných projektov

celoslovenského významu, vydáva internetové noviny rusynFÓRUM (e-noviny) (www.rusin.sk).

- *Spolok sv. Jána Krstiteľa (Obščestvo sv. Joana Krestiteľa)* – Gréckokatolícky farský úrad, 065 42, Čirč, okr. Stará Ľubovňa – bolo založené gréckokatolíckymi kňazmi a veriacimi, zameriava sa na náboženské, národné a kultúrne aktivity medzi Rusínmi. Vydáva časopis Artos a každoročne Gréckokatolícky rusínsky kalendár. Venuje sa prekladom bohoslužobných textov do rusínskeho kodifikovaného jazyka. Bdie nad problémami a možnosťami rozvoja rusínskej gréckokatolíckej pastoračnej praxe, konzultuje problematiku s vedením gréckokatolíckeho arcibiskupstva v Prešove (www.artos.wbl.sk).

- *Molody.Rusyny*, ul. Hálová 16, 851 01, Bratislava-Petržalka – občianske združenie vzniklo z iniciatívy mladej generácie s cieľom združovať mladých Rusínov, organizovať kultúrne, spoločenské, športové podujatia, podporovať zachovanie folklórnych tradícií a národnej identity; združenie založilo prvé rusínske internetové rádio na Slovensku Rádio rusyn.FM a Folklórny súbor Ruthenia ensemble (www.molody.rusyny.org).

- *Okrúhly stôl Rusínov* (spravidla rokuje v Prešove) – je konzultačná platforma zástupcov organizácií a nezávislých osobností, ktoré spája záujem o rozvoj národnej identity, obhajobu ústavných práv a zvyšovanie kvality života Rusínov v Slovenskej republike; má vypracovaný rokovací poriadok a zriadené pracovné skupiny (www.pilip.sk). V oblasti kultúry predpokladá splnenie a plnenie nasledujúcich priorít:

- sústrediť sa na formovanie umeleckých osobností a vytvoriť priaznivejšie predpoklady pre rozvoj činnosti a vyššiu umeleckú úroveň amatérskych umeleckých súborov. V rusínskych obciach a mestách existuje bohatá tradícia folklórnych festivalov, ktorú je potrebné udržať, avšak rozvojovou prioritou je vyhľadávanie a rozvoj talentovaných osobností ako nositeľov kultúrnych tradícií Rusínov,

- zriadiť Dom rusínskej kultúry ako centrum podpory a rozvoja rusínskej záujmovej umeleckej činnosti. Zabezpečiť jeho financovanie v rámci rozvoja kultúry Prešovského samosprávneho kraja,

- zo známych osobností (nielen rusínskeho pôvodu) zriadiť Umeleckú radu pre rusínsku kultúru, ktorá by stanovovala dlhodobé ciele a priority v oblasti rozvoja rusínskej kultúry. Umelecká rada by sa vytvorila pri Dome rusínskej kultúry,

- založiť rusínske konzervatórium, resp. dosiahnuť vytvorenie odboru s rusínskym zameraním pri existujúcich konzervatóriách s povinnou praxou študentov vo vyšších ročníkoch v DAD a PULS,

- do rámca študijných plánov existujúcich študijných programov zahrnúť Učiteľstvo rusínskeho jazyka a literatúry na Ústave rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity v Prešove predmety v kombinácii bakalárskej a magisterskej formy so zameraním na rusínsky folklór, divadlo a múzejníctvo s cieľom budúceho uplatnenia absolventov v existujúcich profesionálnych rusínskych inštitúciách (DAD, PULS, Múzeum rusínskej kultúry),

- urobiť všetky nevyhnutné kroky k tomu, aby vláda a jej podriadené Ministerstvo vnútra vykonalo preregistráciu Zväzu Rusínov-Ukrajincov Slovenska na Zväz Ukrajincov Slovenska s cieľom zamedzenia ďalšieho zneužívania kultúry Rusínov v prospech Ukrajincov.

Vzťahy medzi jednotlivými inštitúciami navzájom sú založené prevažne na kooperácii pri organizovaní kultúrnych a spoločenských podujatí. Pretrvávajúce názorové rozdiely medzi rusínskymi občianskymi združeniami (súvisiace tiež so systémom financovania menšinovej kultúry vyvolávajúcej nezhody v oblasti finančných priorít jednotlivých organizácií) sa podujali riešiť zakladatelia Slovenskej asociácie rusínskych organizácií, ktorá vznikla dňa 13. mája 2006. Jej cieľom bolo združiť všetky organizácie, ktoré dovtedy neboli kolektívnym členom Rusínskej obrody na Slovensku a podľa uzavretej písomnej dohody mať možnosť delegovať zástupcov Slovenskej asociácie rusínskych organizácií na Svetové kongresy Rusínov. Aktivity Slovenskej asociácie rusínskych organizácií v súčasnosti súvisia prevažne iba s kreovaním delegácie na zasadanie Svetového kongresu Rusínov, ktoré sa koná každé dva roky. Pri jej vzniku boli: Ruský klub – 1923, Rusín a Ľudové noviny, Rusínsky kultúrno-osvetový spolok Alexandra Duchnoviča, Spoločnosť Andy Warhola, Spolok rusínskej mládeže Slovenska a Spolok sv. Jána Krstiteľa. V roku 2011 k nim pribudli Okresná organizácia Rusínskej obrody vo Svidníku a Spolok rusínskych spisovateľov Slovenska.

Vzťahy medzi rusínskymi organizáciami a materskou krajinou neexistujú, keďže Rusíni nemajú materskú krajinu; pre Rusínov je materskou krajinou územie dnešného Slovenska, Ukrajiny, Poľska, Rumunska a Maďarska, historicky jednotný celok patriaci do bývalého Uhorska, ktoré nikdy nebolo Rusínom kompaktné pridelené nijakou politickou dohodou ani politicko-spoločenským konsenzom.

Vzťahy so slovenskými inštitúciami reprezentuje partnerské memorandum medzi Maticou slovenskou so sídlom v Martine a Rusínskou obrodou na Slovensku so sídlom v Prešove.

Vzťahy so zahraničím a medzinárodnými organizáciami sa uskutočňujú prostredníctvom Svetového kongresu Rusínov, od roku 1991 združujúcim národnostné spolky a združenia jednotlivých krajín obývaných Rusínmi. Členmi Svetového kongresu Rusínov je Slovensko, Ukrajina, Poľsko, Maďarsko, Rumunsko, Srbsko, Chorvátsko, Česko, USA a Kanada. O vstup usilujú Rusíni z Ruskej federácie. Dlhodobá spolupráca s medzinárodnými organizáciami neexistuje. Existuje príležitostná spolupráca s niektorými organizáciami Rusínov v zahraničí, napr. Celoštátnou rusínskou samosprávou Maďarska resp. menšinovou samosprávou v Srbsku, alebo organizáciou srbských Rusínov *Ruska matka*.

Medzi podujatia s dlhoročnou tradíciou, ktoré priťahujú záujem príslušníkov rusínskej národnostnej menšiny a majú veľký vplyv na život menšiny radíme tieto kultúrno-spoločenské podujatia:

– *Spevy môjho rodu* – celoslovenská súťaž/festival rusínskej ľudovej piesne konaný formou regionálnych kôl s vyhlásením laureáta a záverečným galakonzertom organizovaný Rusínskou obrodou na Slovensku; v roku 2014 sa uskutočnil 13. ročník.

– *Deň Rusínov* – na počesť Dní rusínskej kultúry, ktoré sa v roku 1928 konali v Prešove, bol Svetovou radou Rusínov ustanovený „12. jún“ ako deň Rusínov Slovenska; od roku 2010 sa každoročne v tomto termíne koná celoslovenské podujatie s viacerými sprievodnými podujatiami v regiónoch.

– *Dni rusínskych tradícií* – kultúrno-spoločenské podujatia konané v mestách a obciach prevažne severovýchodného Slovenska s cieľom priblížiť širokej verejnosti rusínske zvyky a tradície. Tieto dni sa konajú izolovane v termínoch určených miestnymi samosprávami, prevažne v letných mesiacoch. Organizátorom je spravidla Rusínska obroda na Slovensku.

– *Duchnovičov Prešov* – celoslovenská súťaž v umeleckom prednese v rusínskom jazyku pre deti materských, základných a stredných škôl, študentov vysokých škôl a dospelých každoročne organizovaný Rusínskou obrodou na Slovensku.

– *Studium Carpato-Ruthenorum* – medzinárodná letná škola rusínskeho jazyka a kultúry organizovaná od roku 2010 Ústavom rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity v

Prešove, s cieľom naučiť domácich i zahraničných záujemcov rusínsky spisovný jazyk a spoznať rusínsku históriu, zvyky a tradície.

Prešovská univerzita v Prešove - Ústav rusínskeho jazyka a kultúry vytvoril pred 5 rokmi vzdelávací projekt Studium Carpato-Ruthenorum – Medzinárodná letná škola rusínskeho jazyka a kultúry. Projekt sa skladá z 3-týždenného vzdelávacieho kurzu.

Cieľom projektu je, aby jeho účastníci nadobudli, respektíve si prehĺbili komunikáciu v kodifikovanej podobe rusínskeho jazyku. Ďalším cieľom je tiež to, aby si jeho účastníci rozšírili poznatky o karpatských Rusínoch z oblasti histórie, kultúry, literatúry, etnografie.

Projekt je určený pre každého, kto má záujem učiť sa spisovný rusínsky jazyk a spoznať karpatských Rusínov, ich históriu a kultúru, stredoškóľakov a vysokoškóľakov. Proces edukácie sa realizuje v priestoroch Prešovskej univerzity. Zabezpečujú ho vysokoškóľskí profesori, slavisti a špecialisti z oblasti karpatorusistiky. Celkový vyučovací proces zahŕňa:

- 20 hodín rusínskej histórie (vrátane histórie rusínskej literatúry a kultúry) v anglickom a rusínskom jazyku - 2 hodiny denne;

- 30 hodín rusínskeho jazyka (teória a konverzácia) v anglickom a rusínskom jazyku - 2 hodiny denne;

- 10 hodín etnografie Rusínov (podľa priloženého programu), v anglickom a rusínskom jazyku;

- v neformálnych priestoroch, respektíve mimo vyučovacích priestorov univerzity (podľa priloženého programu) konverzačné cvičenia.

Pre účastníkov je počas celých troch týždňov pripravený bohatý program, ktorý sa realizuje v popoludňajších hodinách, ale aj cez víkendy. Obsahom týchto akcií je prezentácia tradícií, folklóru, kultúrno-spoločenského života Rusínov žijúcich na Slovensku, prezentácia ľudovej architektúry a kultúrno-historických pamiatok, večer rusínskej literatúry spojený s odovzďaním Ceny Alexandra Duchnoviča za literatúru, filmové a divadelné večery (*Divadlo Alexandra Duchnoviča*), tvorivé dielne (výroba kraslíc, spev), exkurzie po Prešove a regiónov severovýchodného Slovenska, kde žijú Rusíni.

V roku 2014 sa Letnej školy rusínskeho jazyka zúčastnili štyria frekventanti z USA, učitelia rusínskeho jazyka zo Slovenska, študenti bakalárskeho a magisterského štúdia študijného programu rusínsky jazyk a literatúra, študenti iných študijných programov v rámci Prešovskej univerzity a aj súkromné osoby, ktoré prejavili záujem poznávať rusínsky jazyk.

Vedecké semináre karpatorusínistiky – organizované Ústavom rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity v Prešove, ktorých hosťami sú uznávaní odborníci na určenú tému; výstupy zo seminára sú publikované v každoročne vydávanom zborníku STUDIUM CARPATHO-RUTHENORUM.

– *Festival kultúry a športu v Medzilaborciach* – podujatie organizované každoročne koncom júna Mestom Medzilaborce majúce charakter najväčšieho rusínskeho festivalu na Slovensku; v roku 2014 sa uskutočnil už 52. ročník.

– *Festival rusínskej kultúry venovaný A. Warholovi* – trojdňové podujatie organizované obcou Miková v rodisku rodičov zakladateľa pop-artu Andyho Warhola v okrese Stropkov; v roku 2014 sa uskutočnil 23. ročník festivalu.

– *Prehliadka rusínskeho a šarišského folklóru* – každoročné podujatie organizované Rusínskou obrodou – regionálnym klubom v Bardejove v Bardejovských Kúpeľoch s cieľom prezentovať rusínsky folklór (spevy, tance, tradície).

– *Stretnutia pri Dunaji* – dlhoročný projekt Združenia inteligencie Rusínov Slovenska určený pre Rusínov a ich priateľov tvorený besedami s pozvanými hosťami na aktuálne témy; miestom konania je spravidla Bratislava.

– *Výstup Rusínov na horu Kremenec* – od roku 2008 každoročne organizované turistickospoločenské podujatie na najvýchodnejšom bode Slovenska za účasti Rusínov zo Slovenska, Poľska a Ukrajiny, ktorí sa spoločne stretávajú na zaujímavom rozhraní.

– *Rusínska zábava* – podujatie určené pre mladú rusínsku generáciu spojené s prezentáciou rusínskej kultúry, tradícií a folklóru; organizované združením molody.Rusyny v slovenských mestách a obciach, prevažne s väčšou koncentráciou rusínskych študentov (Košice, Prešov, Nitra, Bratislava).

– *Rusínska vatra* – podujatie inšpirované každoročnými stretnutiami poľských Rusínov – Lemkov určené pre všetky vekové kategórie a spojené s prezentáciou rusínskej kultúry, tradícií a folklóru; organizované združením molody.Rusyny v obci Malý Lipník, okres Stará Ľubovňa.

– *Betlehemsky večer* – podujatie s dvadsaťročnou tradíciou konané v meste Svidník, ktorej hlavným organizátorom je Okresná organizácia Rusínskej obrody vo Svidníku; prezentácia rusínskych vianočných zvykov a tradícií deťmi a mládežou v rusínskom jazyku.

– *Slávnosti pod hradom* – tradičné kultúrno-spoločenské podujatie konané v skanzene pod hradom Stará Ľubovňa, prezentujúce náboženské a kultúrne zvyky Rusínov, organizované Rusínskou obrodou na Slovensku v spolupráci s Ľubovnianskym múzeom a ďalšími rusínskymi organizáciami.

– *Večerné školy rusínskeho jazyka* – do tejto aktivity OZ Kolíska-Kolyskočka je zapojených zhruba 30 pedagógov a okolo 400 žiakov materských a základných škôl. Aktivity sú orientované na výuku rusínskeho jazyka a s tým spojených rusínskych reálií histórie, tradícií a etnografie. Tiež sa žiaci za pomoci učiteľov prezentujú predovšetkým na miestnej školskej i verejnej úrovni formou tematických prezentácií a vystúpení.

V dňoch 26. mája – 1. júna 2014 sa vo Svidníku konal druhý *Festival kultúry Rusínov Slovenska*, ktorého hlavným organizátorom bola Okresná organizácia Rusínskej obrody vo Svidníku. Festival má ambíciu stať sa nosným podujatím prezentujúcim rusínsku kultúru v rámci Slovenskej republiky. (www.rusinskyfestival.sk)

V roku 2014 zaujalo svojimi aktivitami občianske združenie Kolysočka-Kolíška, ktoré s finančnou podporou z ÚV SR – dotačného programu KNM 2014, pokračovalo v realizácii projektu "Večerné školy rusínskeho jazyka" (výučba spisovného rusínskeho jazyka dospelých i detí). Projekt je vhodným nástrojom na osvojenie si písomnej i hovorovej formy rusínskeho kodifikovaného jazyka. (www.kolysocka-kolisika.sk).

Spomedzi ďalších podujatí majú svoj osobitný význam Letné tábory určené pre deti a mládež, každoročne v letných mesiacoch organizované Rusínskou obrodou na Slovensku, ale aj ďalšími spolkami.

Osobitný význam pre kultúrny život rusínskej národnostnej menšiny majú vydania periodickej a neperiodickej tlače – mesačník *Narodny Novynky*, dvojtýždenník *infoRUSIN*, časopisy s medzinárodným presahom – *Rusyn* a *Holos Rusyna*, ale aj internetová stránka www.rusyn.sk s elektronickým periodikom *e-rusynFORUM* a internetová stránka www.rusynacademy.sk s elektronickým periodikom *Internetové noviny Akadémie rusínskej kultúry v SR*.

Na podporu kultúry národnostných menšín bolo v roku 2014 vyčlenených zo štátneho rozpočtu spolu 3 829 250 Eur. Podpora kultúry príslušníkov rusínskej národnostnej menšiny prostredníctvom dotačného programu Kultúra národnostných menšín 2014 formou pridelenia finančných prostriedkov na základe alokácie 2014 predstavovala celkovú sumu 263 482 Eur. Z uvedenej dotácie bolo podporených celkovo 130 projektov týkajúcich sa kultúry rusínskej národnostnej menšiny.

Najzávažnejšie problémy a ich dôvody

Do zoznamu najväčších a každoročne nastolovaných problémov patrí otázka chýbajúceho zákona o národnostných menšinách a financovaní kultúry národnostných menšín; neriešená požiadavka menšinovej samosprávy, ktorá by zabezpečila predstaviteľom rusínskej národnostnej menšiny autonómne rozhodovať o svojich potrebách, chýbajúce profesionálne štruktúry a technické zázemie pre jednotlivé národnostné spolky a vydavateľstvá periodickej a neperiodickej tlače, pričom súčasný systém financovania národnostnej kultúry znefunkčnil činnosť rusínskych redakcií novín a časopisov (Ľudových novín a Info Rusína) a za veľký problém považujú predstavitelia Rusínov nemožnosť záväzne uprednostniť aktuálne priority rusínskej menšiny v danom roku v rámci dotačného programu KNM.

Pre komplexné riešenie neutešeného stavu menšinovej kultúry pretrvávajúcom počas minulých rokov vrátane roku 2014 je potrebné, v rámci zmeny kompetenčného zákona, zriadiť (kreovať) samostatný Úrad pre národnostné menšiny, ktorý by bol financovaný ako samostatná rozpočtová organizácia v rámci štátneho rozpočtu. Tento úrad by mal plne v kompetencii otázky financovania kultúry, profesionálnych telies, jazykových práv a národnostného školstva. Úradu by bola zverená oblasť národnostnej politiky, ktorá je rozdelená a v súčasnosti kompetenčne patrí pod Úrad vlády SR, Ministerstvo kultúry SR, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. Každá z 13 národnostných menšín registrovaná v SR by mala na úrade svojho zástupcu. Úrad by zabezpečil realizáciu zriadenia menšinovej samosprávy v podmienkach Slovenskej republiky.

Za všeobecný problém považujeme, že i naďalej sa prezentuje rusínske kultúrne dedičstvo ako ukrajinská kultúra, čo považujeme za nesprávne. Prioritou zostáva doriešenie zbierkových fondov a dobudovanie Múzea rusínskej kultúry so sídlom v Prešove.

Priority na rok 2015:

- zabezpečenie verejnej diskusie o realizácii prípravy návrhu zákona o národnostných menšinách a ich financovaní v podmienkach Slovenskej republiky;

- zabezpečenie pre SNM – Múzeum rusínskej kultúry so sídlom v Prešove finančných prostriedkov pre obstaranie „Projektovej dokumentácie rekonštrukcie budovy SNM – Múzea rusínskej kultúry v Prešove“ a získanie služobného automobilu;

- zabezpečenie výsluhového dôchodku (výsluhového príspevku) pre profesionálnych tanečných umelcov – zamestnancov Poddukelského umeleckého ľudového súboru v Prešove podobne ako to majú umelci v telesách v zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva kultúry Slovenskej republiky resp. Úradu vlády Slovenskej republiky.

Ďalšie požiadavky:

a) poskytovanie schválenej finančnej dotácie v rámci dotačného programu KNM každoročne v prvej polovici kalendárneho roka;

b) na Úrade splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny prijať do trvalého pracovného pomeru zástupcu Rusínov navrhnutého rusínskymi organizáciami, špecialistu na oblasť jazykových práv a kultúry rusínskej národnostnej menšiny;

c) je veľmi potrebné, aby sa pri Ministerstve školstva SR vytvorila pracovná pozícia pre jedného zamestnanca zodpovedného za správu, komunikáciu a informovanosť škôl s vyučovaním rusínskeho jazyka a vyučovacím jazykom rusínskym vo vzťahu k všetkým plánovaným zmenám v školstve;

d) akceptovať špecifiká a potreby Rusínov v oblasti vzdelávania:

1. zamerať vyučovanie rusínskeho jazyka na školách s vyučovacím jazykom slovenským formou s vyučovaním rusínskeho jazyka a tieto školy akceptovať ako národnostné a zaradiť do siete národnostných škôl,

2. vyučovanie rusínskeho jazyka na jednotlivých druhoch škôl (spravidla s vyučovacím jazykom slovenským) prispôbiť požiadavkám a miestnym podmienkam formou:

- voliteľných hodín v rámci školského vzdelávacieho programu,
- krúžkov,
- formou nepovinného predmetu,
- formou jednej paralelne voliteľnej hodiny v kombinácii s iným predmetom,
- formou časovej dotácie v rámci učebného plánu pre školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny,

- vyučovanie a integrovanie rusínskych reálií v rámci iných predmetov ako napr. rusínskej regionálnej výchovy, rusínskych folklórnych krúžkov, o ktorých záujem je v praxi najväčší, ale aj tieto formy zachovávanía rusínskej identity a kultúry zahrnúť do finančného zvýhodnenia formou určitého mzdového koeficientu na počet žiakov,

3. z dôvodu značnej asimilácie Rusínov a blízkosti ich jazyka ku štátnemu je dvojjazyčná pedagogická dokumentácia s výnimkou škôl s vyučovacím jazykom rusínskym nepotrebná;

e) vytvorenie pozitívnych podmienok rozvoja rusínskej identity počas vyučovacieho procesu v školách v súvislosti so spomenutými špecifikami Rusínov a zahrnúť ich do balíčka financií pre národnostné školstvo,

- poskytnúť priestor na vyučovanie rusínskeho jazyka ľubovoľnou formou na akomkoľvek druhu škôl (slovenské školy s vyučovaním rusínskeho jazyka, školy s vyučovacím jazykom slovenským alebo rusínskym) a finančne ich zvýhodniť formou určitého mzdového koeficientu, pričom však neznížiť časové dotácie na vyučovanie cudzích jazykov, štátneho jazyka, informatiky a iných profilových predmetov jednotlivých druhov škôl,

- podľa návrhu nového učebného plánu pre rôzne druhy škôl navrhujeme pridané hodiny nad rámec učebného plánu podľa ich počtu taktiež zvýhodniť mzdovým koeficientom;

f) v rámci uznávania mzdových koeficientov zaradiť a finančne zohľadniť akúkoľvek formu vyučovania rusínskeho jazyka na rôznych druhoch škôl nasledovne:

1. pre školy s vyučovacím jazykom rusínskym - 108 % mzdového koeficientu ako tomu bolo doposiaľ aj pre ostatné národnostné menšiny,

2. pre školy s vyučovacím jazykom slovenským s vyučovaním rusínskeho jazyka - 104 % mzdového koeficientu na počet žiakov navštevujúcich vyučovanie rusínskeho jazyka,

3. premyslieť, akým mzdovým koeficientom by sa mohli zvýhodniť vyučovania určitých foriem rusínskych reálií integrovaných v regionálnej výchove alebo folklórnych krúžkoch (náš návrh je 102 % mzdového koeficientu).

Ruská národnostná menšina

Kultúrne inštitúcie

Ruské centrum vedy a kultúry v Bratislave

Ruské centrum vedy a kultúry v Bratislave (ďalej len „RCVK“) je štátnou inštitúciou a pôsobí ako zahraničné zastupiteľstvo Federálnej agentúry priateľskej spolupráce nezávislých štátov, krajanov žijúcich za hranicami a medzinárodnej humanitárnej spolupráce - Rossotrudničestvo. V súčasnosti pracuje 78 ruských kultúrnych centier v 65 krajinách Európy, Ameriky, Ázie a Afriky. Hlavné smery činnosti kultúrneho centra: oboznámenie zahraničnej verejnosti s históriou a kultúrou národov Ruskej federácie, jej vnútornou a zahraničnou politikou, vedeckým, kultúrnym a ekonomickým potenciálom; napomáhanie rozvoja medzinárodných stykov Ruska a ruských regiónov v humanitnej, kultúrnej, vedecko-technickej a ekonomickej oblasti a tiež vo sfére vzdelávania; organizácia výučby ruštiny v zahraničí, spolupráca s krajauskými spolkami v zahraničí a realizácia kultúrnych a vzdelávacích programov.

V RCVK sa pravidelne uskutočňujú: stretnutia priateľov ruskej kultúry, výstavy prác ruských maliarov a fotografov, výtvarných diel ľudových umelcov, koncerty ruských umelcov, konferencie a semináre venované medzinárodnej humanitnej, vedeckej, kultúrnej, vzdelávacej a obchodnej spolupráce, prezentácia ruských vysokých škôl a knižných vydavateľstiev vrátane slovenských, ktoré vydávajú diela ruských autorov v slovenskom jazyku.

Kontakt: Ruské centrum vedy a kultúry v Bratislave, Fraňa Kráľa 2, 811 05 Bratislava, www.rcvkba.sk, rus.kult.centrum@stonline.sk

Významnú úlohu v oblasti kultúry zohrávajú v prvom rade občianske združenia. Občianske združenia spájajú ruskú menšinu na Slovensku, propagujú kultúru, jazyk a tradície svojej menšiny nielen medzi ľuďmi patriacimi k národnostnej menšine, ale aj medzi širokou verejnosťou. Nižšie sú uvedené občianske združenia, ktoré spájajú ruskú menšinu na Slovensku. Uvádzame pri nich ich aktivity s dlhoročnou tradíciou, aktivity, ktoré priťahujú veľký počet príslušníkov danej národnostnej menšiny alebo iným spôsobom majú veľký vplyv na život a kultúru danej menšiny.

Zväz Rusov na Slovensku

Bol zaregistrovaný v r. 1997 na Ministerstve vnútra Slovenskej republiky. Prezidentom v roku 2014 bola Marina Halajová. Zväz Rusov spája nižšie uvedené organizácie.

Aktivity organizované Zväzom Rusov na Slovensku: Časopis Vmeste (Spolu), Festival ruskej piesne nad Dunajom.

Kontakt: *Zväz Rusov v Bratislave o.z.*, predseda: Marina Mattielighova, tel.: +421903478764, e-mail: marina.mattielighova@gmail.com, www.zvazrusov.sk

Občianske združenie Občina (Nitra)

Aktivity: Literárny krúžok, športový festival pre deti a mládež, Vianočný stromček.

Kontakt: *Občianske združenie Občina (Nitra)*, predseda: Marína Halajová, telefón: +421907687533, e-mail: marina.hal@centrum.sk, www.zvazrusov.sk

Občianske združenie Považan (Považská Bystrica)

Kontakt: *Občianske združenie Považan (Považská Bystrica)*, predsedníčka: Elena Hladká, mobil: +421904 261 149, e-mail: hladka.elena@gmail.com, www.zvazrusov.sk

Občianske združenie Ruslana (Martin)

Aktivity: Stretnutia pri príležitosti víťania Nového roku a príchodu jari (Maslenica), kladenie vencov k pamätníkom padlých, výstavy "šikovné ručičky" verejná prehliadka umeleckých aktivít ruskej menšiny v regióne, jednorazové spomienkové kultúrne aktivity pri príležitosti výročí významných literárnych a hudobných umelcov Ruska.

Kontakt: *Občianske združenie Ruslana (Martin)* predsedníčka: Tatiana Kubindová, mobil: +421949256082, e-mail: tkubindova@gmail.com, www.zvazrusov.sk

Zväz Rusov v Košiciach o. z.

Medzi hlavné kultúrne aktivity, podujatia a výstupy v oblasti kultúry ruskej národnostnej menšiny v Košiciach patrí:

- *Celoslovenská súťaž Ruské slovo*

6. februára 2015 sa v Košiciach uskutočnil Gala koncert 9. ročníka Ruské slovo, v ktorom sa zúčastnili 350 žiakov a študentov z 20 základných škôl, 12 stredných škôl Slovenska a 70 učiteľov ruského jazyka. Tematika celoslovenského kola Ruské slovo: 70. Výročie SNP, 70. výročie Víťazstva nad fašizmom (1941-1945), Nech nám vždy slnko svieti!
<http://www.rtvs.sk/televizia/archiv/7822/63654/>

- *Jesenný festival Ruský film*, v rámci ktorého sa organizuje primetanie filmov pre dospelých a deti a koncert Ruskej piesne.

Kontakt: Zväz Rusov v Košiciach o. z., predsedníčka: Natália Dostovalová, mobil: + 421/907 921 331, e-mail: dostovalova.natalia@gmail.com, www.zvazrusov.sk

Iniciatíva 21 (Košice)

Kontakt: Iniciatíva 21 (Košice), predsedníčka: Natália Lisničuková, mobil: + 421/915 960 912, e-mail: natalialisnicukova@gmail.com, www.zvazrusov.sk

Parus o. z. (Prešov)

Ide o mládežnícku organizáciu na oddelení ruského jazyka a literatúry Prešovskej univerzity.

Aktivity: Tábor milovníkov ruského jazyka Buratino – príprava táborových vedúcich a programu. Za 12 turnusov tábor navštívili 600 detí zo Slovenska, Ukrajiny, Maďarska a Ruska, Prešovská literárna jeseň – večer ruskej piesne, prózy a poézie.

Kontakt: Parus o. z. (Prešov), predsedníčka: Tatiana Ponická, mobil: 0911921331, e-mail: tenponicka@gmail.com

Nižšie sú uvedené organizácie, ktoré nie sú členmi Zväzu Rusov a fungujú ako samostatné organizácie.

Občianske združenie Rossija (Banská Bystrica)

Najdôležitejším projektom organizácie je celoslovenský letný tábor Rossija pre deti a mládež ruskej menšiny na Slovensku. Okrem tábora sa organizácia venuje aj iným kultúrnym

podujatiam ako: večer ruskej piesne a romanci, výstava obrazov a umeleckých výrobkov
Obrazy ruskej duše, Zimná rozprávka s Dedom Mrázom a Snehulienkou, kalendárnym
sviatkom (deň žien, deň víťazstva a pod.)

Kontakt: Občianske združenie Rossija (Banská Bystrica), predsedníčka: Oľga
Dašková, mobil:+421915956534, e-mail:oz.rossija@gmail.com, www.rossija.sk

Súkromné centrum voľného času Rossija (Banská Bystrica)

Súkromné centrum voľného času Rossija (zriaďovateľ je Občianske združenie
Rossija) propaguje ruskú kultúru, nachádza sa tu ruská študovňa, knižnica, je miestom
filmového klubu, diskusného klubu (OZ Mladá Rossija), koncertov, stretnutí a seminárov.

Kontakt: Súkromné centrum voľného času Rossija (Banská Bystrica), riaditeľka: Oľga
Dašková, mobil: +421915956534, e-mail:oz.rossija@gmail.com, www.rossija.sk

Občianske združenie Mladá Rossija (Banská Bystrica)

Mládež sa pravidelne stretáva v rámci diskusného a filmového klubu. Vo svojom
portfóliu má organizácia aj celoslovenské a medzinárodné podujatia – medzinárodnú
mládežnícku konferenciu a multikultúrnu celoslovenskú konferenciu Pestrosť národnostných
menšín a Slovensko.

Kontakt: Občianske združenie Mladá Rossija (Banská Bystrica), predsedníčka:
Kristína Lettrichová Dašková, mobil: +421915956466, e-mail:mlada.rossija@gmail.com,
www.mlada.rossija.sk

Občianske združenie Rusko-slovenská družba (Zvolen)

Kontakt: Občianske združenie Rusko-slovenská družba (Zvolen), predseda: Artur
Gevorkian, e-mail: gevard7@gmail.com

Občianske združenie o. o. Kalinka (Poprad)

Festival Melódie Ruska je pomerne mladý festival s veľkou perspektívou do
budúcnosti.

Kontakt: Občianske združenie o. o. Kalinka (Poprad), predsedníčka: Alla Dudová,
tel: + 421/908802000, e-mail: alla.d@centrum.sk

Občianske združenie Mladá Rossija – Michalovce

Kontakt: Občianske združenie Mladá Rossija – Michalovce, predseda: Tomáš
Mladanec, tel: +421918325655, mlada.rossija.michalovce@gmail.com

Občianske združenie ROSSIJA - Prievidza

Kontakt: Občianske združenie ROSSIJA - Prievidza, predsedníčka: Sylvia Baslárová,
tel: +421918325655, rossija@rossija.sk

Občianske združenie Mladá Rossija - Bratislava

Kontakt: Občianske združenie Mladá Rossija - Bratislava, predseda: Marek Rusyniak,
tel: +421915956466, mlada.rossija@gmail.com

Občianske združenie ROSSIJA - Považská Bystrica

Kontakt: Občianske združenie ROSSIJA - Považská Bystrica, predsedníčka: Anžela
Olšovská, tel: +421915956534, rossija@rossija.sk

Všetky organizácie spolupracujú s veľvyslanectvom Ruskej federácie v Slovenskej republike, s miestnymi samosprávami, inými občianskymi združeniami na Slovensku aj v zahraničí.

Finančné zdroje pre podporu ruskej národnostnej menšiny vyčleňuje veľvyslanectvo Ruskej federácie v Slovenskej republike na aktivity podporujúce ruskú kultúru a pre občanov Ruskej federácie žijúcich na území SR v hmotnej núdzi a dôchodcom. Finančnú podporu môžu organizácie takisto hľadať vo svojej materskej krajine, ktorá vytvorila fondy pre ruských emigrantov (fond Russkimir). Občianske združenie Rossija čerpalo z programov LifelongLearningProgramme, Grundtvig. SCVČ Rossija prijíma dotáciu na mimoškolské aktivity od mesta Banská Bystrica. Na území Slovenskej republiky sa nachádzajú dve súkromné slovanské gymnáziá, ktoré sú financované rovnako ako iné školské zariadenia. Najviac podujatí je financovaných z Úradu vlády, programu kultúry národnostných menšín.

Medzi najvýznamnejšie problémy ruskej národnostnej menšiny stále považujeme nezaradenie ruského jazyka do charty jazykov. Napriek tomu, že návrh bol podaný ešte v roku 2012, výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny ho odobril, ešte stále nebol ukončený vnútroštátny proces schvaľovania. Zaradenie ruského jazyka ako menšinového považujeme za prioritu v roku 2015.

Srbská národnostná menšina

1 Kultúrne inštitúcie

Kultúrne inštitúcie, ktoré sa zaoberajú srbskou kultúrou sú občianske združenia, ktoré svoju činnosť zameriavajú na zachovanie srbskej kultúry, jazyka a písma prostredníctvom organizovania rôznych aktivít. Ak ide o podporu a prezentáciu srbskej kultúry prostredníctvom štátnych inštitúcií, nie je žiadna štátna inštitúcia, ktorá by sa zaoberala kultúrou Srbov žijúcich na Slovensku. Kultúrne a spoločenské podujatia zamerané na zachovávanie srbskej kultúry, jazyka a písma uskutočňujú občianske združenia, ktoré svojimi aktivitami prezentujú srbskú kultúru nie len v rámci menšiny, ale aj smerom navonok.

1. *Spolok Srbov na Slovensku*, Búdková 38, 811 04 Bratislava, IČO: 31796168, tel. č.: 0905 834 299, www.spoloksrbov.sk, spoloksrbov@gmail.com je najstarším občianskym združením, ktoré od svojho vzniku (1999) prešlo niekoľkými zmenami názvu, podľa toho, ako sa vyvíjala politická situácia a udalosti v tom ktorom období. Svoju činnosť orientuje nie len na kultúrne aktivity, ale aj na aktivity spojené so zachovávaním písma, jazyka, cirkevných tradícií a pod.
2. *Srbské kultúrno–informačné centrum*, Vladimíra Clementisa 36, 917 01 Trnava IČO: 42287138 centrum je vo svojej činnosti orientované najmä na vydavateľskú činnosť, predovšetkým vydávanie publikácií v srbskom jazyku a prekladovú literatúru, ako aj na cirkevné a historicky významné pamätihodnosti, ich zachovávanie a obnovu. Toto občianske združenie má ambíciu stať sa akýmsi centrom srbskej kultúry, prevádzkovať srbské rádio a knižnicu, vydávať srbské noviny, organizovať výstavy a pod.
3. *O. z. srbsko-slovenského priateľstva*, Trnavská cesta 910/84, 926 01 Sereď, IČO:45013403, tel. č.:421 31789 0411, tel. č.: 0915 774 718, www.srbsk.sk, ktoré pôsobí skôr v oblasti podpory Srbska formou opravy a budovania mostov ktoré neexistovali, či tých, ktoré boli zničené počas bombardovania Zväzovej republiky Juhoslávia. Pomohli tým obyvateľom v postihnutej oblasti v skrátení cesty aj o 50 – 60 km. V minulom roku materiálne pomohli obyvateľom Srbska po záplavách. Poslali niekoľko nákladných áut materiálnej pomoci. Na Slovensku organizujú tábory pre srbské a slovenské deti.

Uvedené občianske združenia spolu aktívne spolupracujú, vzťahy medzi nimi sú na dobrej úrovni a navzájom sa zúčastňujú aktivít, ktoré organizujú.

Všetky inštitúcie srbskej národnostnej menšiny vystupujú ako právnické osoby, teda občianske združenia a pôsobia samostatne. Nositeľom väčšiny kultúrnych aktivít a podpory kultúry srbskej národnostnej menšiny je Spolok Srbov na Slovensku. V najväčšej miere prispieva k rozvoju a propagácii srbskej kultúry a aktívne pôsobí v organizovaní podujatí.

V rámci svojich aktivít občianske združenia spolupracujú s materskou krajinou a jej inštitúciami. Spolok Srbov na Slovensku podpísal dohodu o spolupráci s Turistickou organizáciou Mesta Temerin, Združením filmových a televíznych pracovníkov Vojvodiny, Fondom Glóbus z Nového Sadu, Klubom spisovateľov z Arandjelovca a mestom Veľký Meder.

Občianske združenia spolupracujú aj s inými občianskymi združeniami, inštitúciami a organizáciami na Slovensku, ako napríklad Spoločnosť voľných výtvarných umelcov Západoslovenské múzeum, Mesto Veľký Meder, Mesto Trnava, Matica Slovenská atď. S uvedenými inštitúciami majú všetky občianske združenia vzťahy nie len na profesionálnej a partnerskej úrovni, ale aj na priateľskej úrovni. Srbská národnostná menšina veľmi úzko spolupracuje aj so srbskou diaspórou v iných štátoch.

Medzi tradičné kultúrne aktivity, srbskej národnostnej menšiny, ktoré boli organizované aj v roku 2014 patria:

- *Festival srbského dokumentárneho filmu* je už tradičným podujatím, ktoré sa v roku 2014 uskutočnilo už tretí krát. Výber dokumentárnych filmov na III. Festivale srbského dokumentárneho filmu bol výber z filmov manifestácie, ktorá sa každý rok uskutočňuje v Srbsku pod názvom *Bdenje duše*. Boli premietané štyri filmy, ktoré v zmysle zachovania autenticity boli titulované.
- *Spoj* je podujatie, ktoré sa organizuje každý rok, pod iným názvom, vždy v závislosti od zvolenej tematiky. V roku 2014 sa v rámci tohto podujatia uskutočnili tri výstavy, a to: výstava fotografií o bombardovaní Srbska, výstava srbských ľudových krojov a výstava komorných sôch významného sochára Stojadina Cvetkovića v Kaštieli Mojmírovce. Výstava o bombardovaní sa uskutočnila už dvanásť krát v dvanástich mestách na Slovensku a každým rokom má viac návštevníkov.

- *Festival srbskej kultúry* je niekoľkodňovým festivalom, ktorý sa tradične uskutočňuje v Košiciach. Predstavujú sa na ňom kultúrne aktivity a umelecké diela nie len Srbov, žijúcich na Slovensku, ale i Srbov zo samotného Srbska. Súčasťou podujatia boli vystúpenia hudobných skupín, sprievod hrajúcich hudobníkov, výstavy, prezentácia srbskej gastronómie, ľudových remesiel a pod.
- *Letci* je podujatím, ktorým sa uskutočnilo slávnostné udeľovanie Pamätnej medaily k 70. výročiu Slovenského národného povstania a ukončenia druhej svetovej vojny in memoriam Arsenijovi Bojlevičovi (1904 – 1953) a Savovi Poljancovi (1907 – 1966), niekdajším vojenským pilotom kráľovského juhoslovanského letectva, ktorí bojovali v Slovenskom národnom povstaní. Medaily v mene ministra obrany SR Martina Glváča odovzdal veliteľ Vzdušných síl OS SR brigádnym generál Miroslav Korba ich príbuzným na slávnostnej spomienke pred areálom leteckej základne Zmiešaného krídla Sliač. Pred vstupom do areálu brig. gen. Korba a veľvyslanec Srbska Šani Demaku odhalili obom bojovníkom pamätnú tabuľu. Po tomto slávnostnom akte sa účastníci a hostia presunuli do Múzea SNP v Banskej Bystrici, kde sa uskutočnila prehliadka múzea, spolu s odhalením vitríny, venovanej týmto dvom letcom. Po prehliadke nasledovalo krátke občerstvenie a poďakovanie všetkým prítomným.
- *Srbská knižnica* – v roku 2014 sa začal proces vytvárania srbskej knižnice, kedy sme dostali finančné prostriedky z Úradu vlády Slovenskej republiky na katalogizáciu a evidenciu publikácií, ktorými Spolok Srbov na Slovensku disponuje. Vtedy išlo o vyše 1500 výtlačkov, dnes je to číslo omnoho vyššie, keďže publikácie stále pribúdajú. V roku 2015 bol podaný projekt na dokončenie a prevádzkovanie knižnice, takže koncom roka plánujeme knižnicu otvoriť. Publikácie budú dostupné pre verejnosť a bude možné si ich zapožičať aj cez internet. Je však potrebné zohnať finančné prostriedky na jej prevádzku na zabezpečenie kontinuálneho fungovania.
- *Vydávanie publikácií* – v roku 2014 boli vydané dve publikácie, a to: Srbi na Slovensku, ktorého autorom je Ljubivoje Ceroviću v slovenskom a v srbskom jazyku a trojjazyčná publikácia Cisársky a kráľovský zajatecký tábor vo Veľkom Mederi 1914-1918, ktorej autorom je Varga László. Publikácia bola vydaná v srbskom, slovenskom a v maďarskom jazyku.

- Návšteva cintorínov vo Veľkom Mederi – niekoľkokrát do roka predstavitelia Spolku Srbov na Slovensku navštevujú srbský cintorín z 1. svetovej vojny, ktorý sa nachádza vo Veľkom Mederi, kde je pochovaných cez 6 000 Srbov.
- *Výstava fotografií a beseda s historikmi.* – v novembri bola zorganizovaná výstava fotografií z prvej svetovej vojny. Okrem toho sa zrealizovala kvalitná odborná diskusia na tému prvej svetovej vojny, ktorá minulý rok mala svoje výročie a to 100. výročie od jej začatia. Diskusie sa zúčastnili nie len tí, ktorí sa tejto téme venujú odborne, ale aj tí, ktorým táto téma vyplňa aj voľný čas a je pre nich skôr záľubou. Opäť sa nám podarilo do projektu zapojiť okrem Srbov žijúcich na Slovensku aj Srbov žijúcich v Rakúsku a aj historikov priamo zo Srbska, ktorí radi prijali pozvanie na takýto druh podujatia.
- *Účasť na konferencii v Srbsku* - predseda Spolku Srbov na Slovensku sa zúčastnil medzinárodnej konferencie Srbi a Slováci – história a súčasnosť, ktorá sa uskutočnila v Srbsku, ktorá bola organizovaná s podporou vlády Srbskej republiky a vlády Slovenskej republiky.

2 Zdroje podpory

Srbská národnostná menšina je podporovaná zo strany Slovenskej republiky formou dotácií z Úradu vlády SR z programu Kultúra národnostných menšín. V roku 2014 bolo podporených deväť projektov. Prostredníctvom komunálnej sféry srbská národnostná menšina nebola podporovaná zo strany miest a ani vyšších územných celkov. Jeden projekt bol podporený aj z Kancelárie pre diaspóru v Srbskej republike. Podporu z fondov EÚ, Medzinárodného vyšehradského fondu, či iných zdrojov sme doteraz nežiadali.

3 Najvýznamnejšie problémy

Srbská národnostná menšina má niekoľko problémov v prípade kultúry, ktoré sa týkajú predovšetkým rozmiestnenia príslušníkov srbskej národnostnej menšiny na území Slovenskej republiky, priestorov a finančnej podpory.

Rozmiestnenie Srbov žijúcich na Slovensku je veľmi nepravidelné, nie je nejaké územie, kde by boli koncentrovaní. Sú skôr rozmiestnení po celom území Slovenska, aj keď vo väčších mestách je koncentrácia príslušníkov srbskej národnostnej menšiny väčšia.

A práve to, že sú rozmiestnení vo viacerých oblastiach, niekedy spôsobuje sťažnú komunikáciu a propagáciu podujatí medzi príslušníkov menšiny.

Finančná podpora srbskej národnostnej menšiny zo strany Slovenskej republiky na udržiavanie a propagáciu srbskej kultúry je zabezpečovaná výlučne prostredníctvom Úradu vlády Slovenskej republiky. Pre potreby srbskej menšiny je však nedostatočná. Stáva sa, že niektoré aktivity ako sú napr. festivaly, hudobné podujatia, publikačná činnosť, múzejná činnosť absentujú, čo výrazne ovplyvňuje kvalitu kultúry srbskej národnostnej menšiny.

S nedostatkom finančných prostriedkov úzko súvisí aj absencia priestorov, ktoré by slúžili pre činnosť občianskych združení, prípadne ako sídlo pre prípravu, či organizáciu aktivít, ale aj ako priestor pre stretávanie sa príslušníkov srbskej národnostnej menšiny, vystavovanie diel, prípadne inštalovanie stálych expozícií diel, ktorými občianske združenia disponujú, prevádzkovať knižnicu a pod.

Nasledujúce odporúčania by mohli pomôcť riešiť situáciu srbskej národnostnej menšiny:

1. Získanie priestorov pre činnosť srbskej národnostnej menšiny.
2. Zvýšenie finančných prostriedkov pre srbskú národnostnú menšinu, by sme za relevantnú sumu pre podporu kultúry srbskej národnostnej menšiny považovali 50.000 €. Riešením môže byť aj navýšenie minimálnej sumy pre každú národnostnú menšinu v rámci matematického modelu, ktorý bol odsúhlasený výborom.
3. Zúženie počtu oprávnených žiadateľov, ktorí môžu podávať žiadosti o poskytovanie dotácií (vynechať napr. mestá a obce).
4. Kvalitný výskum v oblasti výskytu Srbov na území dnešného Slovenska v minulosti a dnes, ako aj sociálnej integrácie Srbov žijúcich na Slovensku (ktorý však nie je možné uskutočniť, keďže kvalitný výskum so zapojením odborníkov je finančne nákladný).

Ukrajinská národnostná menšina

V oblasti kultúry Rusínov-Ukrajincov Slovenska pôsobia nasledujúce inštitúcie:

Múzejníctvo: Slovenské národné múzeum – Múzeum ukrajinskej kultúry,

Divadlo: Divadlo A. Duchnoviča,

Folklór: Podduklianský umelecký ľudový súbor PULS,

Masmédia:

– Rozhlas a televízia Slovenska – národnostno-etnické vysielanie,

– Dukľa – literárno-publicistický dvojmesačník,

– Nove žytt'a – dvojtýždenník.

– Veselka – detský mesačník

Najvýznamnejšie kultúrno-národnostné organizácie:

Zväz Rusínov-Ukrajincov Slovenskej republiky

Skautská organizácia PLAST

Spolok ukrajinských spisovateľov

Slovenské národné múzeum – Múzeum ukrajinskej kultúry

Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidníku je národnostnou inštitúciou, ktorej poslaním je dokumentovať základné etapy kultúrno-historického, politického a sociálneho vývoja tohto obyvateľstva od najstarších čias po súčasnosť. Vzniklo v roku 1956 v Prešove (do r. 1993 Múzeum ukrajinskej kultúry), vo Svidníku sídli od roku 1964. 1. apríla 2002 bolo múzeum zlúčené so Slovenským národným divadlom ešte pod názvom Múzeum ukrajinsko-rusínskej kultúry. Od 1. januára 2007 sa premenovalo na Múzeum ukrajinskej kultúry.

Divadlo A. Duchnoviča

Divadlo vzniklo 24. novembra 1945 na základe rozhodnutia Ukrajinskej národnej rady Prjaševščiny a bolo zapísane do obchodného registra ako Ukrajinské národné divadlo, družstvo, s.r.o. v Prešove. Zmena názvu sa uskutočnila 15. októbra 1990 na základe rozhodnutia ministra kultúry. Od 1. apríla 2002 je zriaďovateľom divadla Prešovský

samosprávny kraj. Podľa zriaďovacej listiny jeho činnosť je zameraná na rozvoj a šírenie kultúry Rusínov a Ukrajincov na Slovensku.

Poddukliansky umelecký ľudový súbor PULS

Je to profesionálne teleso, ktoré vzniklo na báze svojich predchodcov v roku 1955 v Prešove ako Poddukliansky ukrajinský ľudový súbor. Zameriava sa na javiskové stvárnenie vokálno-hudobného a tanečného bohatstva Rusínov-Ukrajincov Slovenska, ale tiež na folklór ostatných regiónov Slovenska a vo svojom repertoári má aj tance okolitých krajín.

Rozhlas a televízia Slovenska – národnostno-etnické vysielanie

Redakcia „Vysielania pre Rusínov“, predchodca dnešného rozhlasového vysielania pre Rusínov a pre Ukrajincov, bola utvorená v košickom rozhlasovom štúdiu 1. decembra 1934. Po presunoch redakcie do Prahy, Bratislavy, dlhoročnom pôsobení v Prešove je vysielanie pre Ukrajincov od roku 2003 zabezpečované zo štúdia v Košiciach. Od 1. septembra 1998 sa toto vysielanie začalo diferencovať podľa vysielacích dní na rusínske a ukrajinské, pričom určujúcim prvkom je jazyk moderovania programu. Ukrajinské vysielanie sa strieda s rusínskym vysielaním každý druhý pracovný deň 19:30 – 20:00, v utorok od 19:00 – 20:00. Tieto sú podľa dní striedavo vedené po rusínsky a po ukrajinsky. Podobným striedavým spôsobom sú vedené aj vysielania počas víkendov: v sobotu od 14:00 – 15:00, 20:00 – 24:00, v nedeľu 19:00 – 23:30 hod. Ukrajinské vysielanie sa šíri na VKV vysielateľoch v priestore celého Slovenska. K jeho prioritám patria analytické i beletristické žánre publicistiky, hudobné programy, programy pre mladých, literárno-dramatické či umelecké relácie. Nechýba populárny Koncert jubilantom. Svoj stály priestor majú duchovné programy vrátane liturgií. Slovenská televízia začala vysielat' pre Rusínov-Ukrajincov od roku 1992. Pre ukrajinskú menšinu vysielala 8 – 10 magazínov (25 min.) ročne.

K najvýznamnejším inštitúciám patrí *Slovenské národnostné múzeum – Múzeum ukrajinskej kultúry (ďalej len „SNM – MUK“)*, ktoré má veľmi bohaté zbierkové fondy a *Poddukelský umelecký ľudový súbor (ďalej len „PULS“)*, ktorý je v častom kontakte s obyvateľmi, pre ktorých je určený ich program. Vzťahy medzi týmito inštitúciami majú viac-menej pracovný charakter.

Medzi najdôležitejšie kultúrne aktivity v oblasti kultúry našej národnostnej menšiny, ktoré priťahujú veľký počet nielen príslušníkov danej národnostnej menšiny a majú veľký vplyv na život a kultúru danej menšiny patria:

- Slávnosti kultúry Rusínov–Ukrajincov Slovenska vo Svidníku – od r. 1956 ;
- Makovická struna v Bardejove a Prešove – prehliadka ľudových piesní – od r. 1973;
- Festival folklóru Rusínov–Ukrajincov Slovenska v Kamienke – od r. 1965;
- Festival drámy a umeleckého slova A. Duchnoviča v Prešove – od r. 1961;
- Festival duchovnej piesne v Snine – od r. 1990;
- Struny srdca I. Nevickej – od r. 1990.

Tieto podujatia organizuje **Zväz Rusínov-Ukrajincov Slovenskej republiky**, ktorý je najväčšou a najvplyvnejšou kultúrno-národnostnou organizáciou tejto národnostnej menšiny. Finančné zdroje na organizáciu týchto podujatí získava prostredníctvom projektov na podporu kultúrnych aktivít národnostných menšín. Podpora z komunálnej sféry je sporadická a ide skôr o formu spoluorganizátorstva jednotlivých podujatí. Sporadická podpora formou projektov je aj zo strany Ukrajiny. V poslednom čase sa čiastočne získavajú zdroje aj z eurofondov.

Medzi najvýznamnejšie problémy patria:

- prudká akcelerácia asimilácie,
- nedostatok finančných prostriedkov na národnostnú kultúru, tlač, vydateľskú činnosť a školstvo,
- nesystémovosť financovania, ktorá neumožňuje plánovitú a cieľavedomú činnosť,
- zánik národnostných škôl a s tým súvisiaci nedostatok kvalifikovaných ľudí pre jednotlivé oblasti kultúrno-národnostného života s potrebnou jazykovou výbavou,
- neexistujúci systém riadenia národnostného školstva.

V záujme riešenia problémov by bolo potrebné:

- vypracovať analýzu súčasného stavu, prerokovať s príslušnými orgánmi, prijať účinné opatrenia,
- prijať zákon o postavení a financovaní národnostných menšín,

– vytvorit' ústredný štátny orgán pre národnostné menšiny s väčšou právomocou ako má Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny a so zastúpením všetkých menšín.

Židovská národnostná menšina

1 Kultúrne inštitúcie

Zoznam všetkých existujúcich inštitúcií bez ohľadu na právnu formu vrátane organizácií bez právnej subjektivity:

1. Slovenské národné múzeum – Múzeum židovskej kultúry v Bratislave – Múzeum židovskej kultúry pôsobí ako špecializované múzeum v rámci Slovenského národného múzea. Jeho poslaním je uchovávať a propagovať židovskú kultúru a umenie na Slovensku;
2. EDAH o.z. – EDAH (www.edah.sk) je občianske združenie, ktoré úzko spolupracuje so SNM – Múzeom židovskej kultúry v Bratislave. Hlavným cieľom činnosti je výskum židovskej histórie a jej sprístupnenie širokej verejnosti;
3. Dokumentačné stredisko holokaustu o. z. – je pridruženou organizáciou Ústredného zväzu židovských náboženských obcí na Slovensku;
4. Ústredný zväz židovských náboženských obcí v Slovenskej republike;
5. Nadácia EZRA – nezisková organizácia bola zriadená predovšetkým na podporu a rozvoj náboženského a kultúrneho života slovenskej židovskej komunity, na udržiavanie jej tradícií, a v neposlednom rade aj k rozvoju vzdelanosti židovskej mládeže;
6. Klub ATID – združuje ľudí z celého Slovenska a zároveň organizuje vzdelávacie, kultúrne, spoločenské a sociálne aktivity so židovskou tematikou, určené nielen pre rodiny s deťmi, ale aj pre profesionálov z rôznych oblastí života;
7. MACCABI SLOVAKIA o. z. – je športovým klubom na Slovensku, ktorý združuje osoby židovského vierovyznania, alebo židovského pôvodu. Hlavným cieľom je organizovanie a zaisťovanie pravidelných športových aktivít pre svojich členov;
8. Slovenská únia židovskej mládeže - zjednocuje židovskú mládež od 15 do 35 rokov na Slovensku, najaktívnejšou skupinou sú však mladí okolo 20 rokov;
9. Chabad Slovensko – vzdelávacie centrum
10. Neinvestičný fond židovského kultúrneho dedičstva – MENORAH – Podpora aktivít napomáhajúcich k zachovaniu židovskej kultúry a náboženstva v Slovenskej republike;

11. Kultúrny spolok židovských občanov Slovenska – podpora kultúrnych, sociálnych a vzdelávacích projektov na Slovensku;
12. Slovenské centrum židovského kultúrneho dedičstva – výskum, dokumentácia a monitoring pamiatok, vzdelávacie aktivity, propagačná a konzultačná činnosť;
13. Hidden child – Občianske združenie osôb, ktoré ako deti prežili holokaust;
14. B nai B rith Tolerancia Bratislava – humanitárna a dobročinná organizácia pôsobiaca v rámci židovskej komunity;
15. B´nai B´rith Concordia Košice – vnútrolôžový život s prednáškami o B´nai B´rith a jeho funkcií v židovskej spoločnosti;
16. Slovak Maccabi Organization – organizácia športových podujatí;
17. Chatam Sofer – pamätník Chatama Sofera;
18. Združenie žien Ester, Košice – je organizáciou židovských žien na Slovensku.

2 Štruktúra systému národnostných inštitúcií

Najvýznamnejšou inštitúciou reprezentujúcou židovskú menšinu na Slovensku je *Slovenské národné múzeum – Múzeum židovskej kultúry* (ďalej len „SNM – MŽK“) v Bratislave. Múzeum od svojho vzniku vyvíja nasledovné činnosti:

- odbornú správu zbierkových predmetov;
- vedecko-výskumnú činnosť;
- prezentačnú činnosť;
- edičnú činnosť;
- odbornú-metodickú činnosť;
- činnosť archívu a knižnice SNM – MŽK;
- vzdelávaciu činnosť.

V spolupráci s EDAH o. z. sa venujú systematickému výskumu a filmovej dokumentačnej činnosti, ktorá slúži pre potreby budovaného Múzea holokaustu Sered' a

zároveň spolupracujú s poprednými medzinárodnými inštitúciami rovnakého zamerania v Izraeli, USA, Kanade, Českej republike, Maďarsku, Poľsku a iných krajinách sveta.

Ústredný zväz Židovských náboženských obcí v Slovenskej republike je jediným subjektom v Slovenskej republike oprávneným uplatňovať nároky voči Spolkovej republike Nemecko na vrátenie majetkového prospechu získaného zaplatením tzv. „deportačného poplatku“ za deportáciu Židov do Nemeckej ríše.

Podľa § 3 ods.2 nariadenia Slovenskej národnej rady č.114/1946 Sb. n. SNR prešiel na Ústredný zväz Židovských náboženských obcí na Slovensku čistý majetok Ústredne židov (zriadená nariadením č.234/1940 Sl.z. a nariadením č.198/1941 Sl.z.), ktorý zostal po skončení jej likvidácie v zmysle § 2 uvedeného nariadenia. Tým sa stal Ústredný zväz židovských náboženských obcí právnym nástupcom Ústredne židov a jej členov vo vzťahu k uvedeným nárokom a vstúpil v plnom rozsahu do právneho postavenia Ústredne Židov a jej členov. (Stanovisko vlády Slovenskej republiky k právnemu postaveniu Ústredného zväzu Židovských náboženských obcí v Slovenskej republike v súvislosti so súdnym konaním ÚZŽNO proti SRN, [cit. 2014-09-04].) Organizácie založené ÚZ ŽNO: Správa majetku ÚZ ŽNO, Social Services ÚZ ŽNO, Židovský kultúrny inštitút, Dokumentačné stredisko holokaustu, Nadácia EZRA, Klub ATID, Maccabi Slovakia.

3 Hlavné, najdôležitejšie kultúrne aktivity, podujatia a výstupy v oblasti kultúry židovskej národnostnej menšiny

Slovenské národné múzeum – Múzeum židovskej kultúry v spolupráci ďalšími partnermi každoročne organizuje, alebo sa spolupodieľa, na organizácii všetkých dôležitých podujatí a pietnych spomienok, ktoré reprezentujú židovskú kultúru a históriu:

- 27. január – Deň spomienky na obete holokaustu;
- 25. marec – Prvý transport židovských žien a dievčat zo Slovenska;
- 14. máj – Vznik štátu Izrael (vyhlásenie nezávislosti);
- 2. september – Európsky deň židovskej kultúry;
- 9. september – Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia v SR.

4 Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru židovskej národnostnej menšiny

Slovenské národné múzeum – Múzeum židovskej kultúry je štátna inštitúcia, ktorá je financovaná Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky.

EDAH o. z. a Kultúrny spolok židovských občanov Slovenska sú financované zo štátnej podpory, dotačného programu Kultúra národnostných menšín 2014, zároveň sa pravidelne uchádza o podporu z fondov EU a nadačných inštitúcií.

5 Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

Pretrvávajúcim problémom je protižidovské zmýšľanie a antisemitizmus časti populácie obyvateľstva žijúceho na území Slovenska. Dôkazom sú príspevky na všetkých diskusných fórach, ktoré sa týkajú Židov, izraelského veľvyslanca na Slovensku, alebo štátu Izrael. Perzistencia antisemitizmu na Slovensku má hlbší kontextuálny základ a na povrch sa dostáva okrajovo popri iných témach súvisiacich s odporom k rómskej, maďarskej národnostnej menšine s bojom proti multikulturalizmu na Slovensku, alebo v Európskej únii. Antisemitizmus môžeme na Slovensku vnímať ako pretrvávajúci fenomén popri prejavocho rasizmu a xenofóbie, ktorého platformou sa stala anonymita a zdanlivá nepostihnuteľnosť internetového priestoru (diskusie, príspevky v digitálnej forme denníkov, časopisov, sociálne siete: facebook, twitter, instagram).

Návrhy riešení:

Najvhodnejšie riešenie vzniknutej situácie vidíme v systematickej výučbe a vo vzdelávacích aktivitách.

6 Priority v roku 2015

Hlavnou prioritou v roku 2015 je dobudovanie Múzea holokaustu v Sereďi. Pri múzeu holokaustu je plánované i vzdelávacie stredisko. Predpokladaný termín otvorenia prvej časti expozície Múzea holokaustu Sereď je január 2016.

Vďaka týmto aktivitám bude možné dôkladnejšie a dôslednejšie oboznamovať verejnosť so židovskou kultúrou a prispievať k výchove mládeže a širokej verejnosti zameranej na boj proti rasizmu, xenofóbii a antisemitizmu.

Príloha č. 1

Správa o podpore kultúry národnostných menšín na základe Štatútu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny Čl. 3 písmeno f)

1 Kultúrne inštitúcie

Aké inštitúcie pôsobia v oblasti kultúry Vašej národnostnej menšiny?

- a) zoznam všetkých existujúcich inštitúcií bez ohľadu na právnu formu, aj organizácií bez právnej subjektivity,
- b) delenie podľa oblasti pôsobenia (napríklad folklór, hudba, divadlo, atď.),
- c) databáza s aktuálnymi údajmi organizácií (ak existuje).

2 Štruktúra systému národnostných inštitúcií

- a) charakteristika postavenia jednotlivých inštitúcií,
- b) ktoré inštitúcie sú najvýznamnejšie a prečo, aké je ich poslanie,
- c) aké sú vzťahy medzi jednotlivými inštitúciami navzájom, aké sú vzťahy medzi týmito inštitúciami a materskou krajinou, vzťahy so slovenskými podobnými inštitúciami a vzťahy so zahraničím a medzinárodnými organizáciami.

3 Hlavné, najdôležitejšie kultúrne aktivity, podujatia a výstupy v oblasti kultúry Vašej národnostnej menšiny

Zoznam a charakteristika aktivít

- a) aktivity s dlhoročnou tradíciou, aktivity, ktoré priťahujú veľký počet príslušníkov danej národnostnej menšiny alebo iným spôsobom majú veľký vplyv na život a kultúru danej menšiny;

4 Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru Vašej národnostnej menšiny

Zoznam a charakteristika foriem podpory

- a) štátna podpora,
- b) podpora z komunálnej sféry – miestne samosprávy, VÚC,
- c) podpora z materskej krajiny,
- d) podpora z fondov EU, zahraničných nadácií.

5 Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

Ktorých segmentov sa daný problém týka a aký má dopad na celkovú kultúru danej menšiny?

- a) zoznam problémov,
  - i. návrhy riešení.

6 Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2015?